

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Dramatická výchova

a

její využití v mateřských školách

Vypracovala: Lucie Svatošová

Vedoucí práce: MgA. Stanislav Suda, Ph.D.

České Budějovice 2015

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci na téma „Dramatická výchova a její využití v mateřských školách“ jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Dále prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č.111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby touto elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 21. března 2015

Lucie Svatošová

PODĚKOVÁNÍ

Touto cestou bych ráda poděkovala především panu MgA. Stanislavu Sudovi, Ph.D. za cenné rady a vedení mé bakalářské práce. Také děkuji manželovi a rodině za psychickou podporu a trpělivost při jejím zpracování. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své dceři Kláře za její nerušený spánek, díky kterému jsem mohla tuto práci psát.

ANOTACE:

Tato práce se zabývá dramatickou výchovou a jejím využitím v mateřských školách. Ve své práci se zaměřuji na metody dramatické výchovy, na metodu improvizace. Dále ve své práci zjišťuji, zda má věk dětí vliv na improvizaci a zda jsou všechny vybrané metody dramatické výchovy vhodné pro všechny věkové skupiny v předškolním vzdělávání. V neposlední řadě se zabývám tím, jakým způsobem lze v mateřských školách poskytovat prostor pro improvizaci. V práci využívám metodu zúčastněného pozorování a metodu polostrukturovaného rozhovoru.

Klíčová slova: Dramatická výchova, improvizace, metody dramatické výchovy

ABSTRAKT

This work is dealing with the drama education and its application in preschools. In the present work I am focusing on methods of the drama education, on the method of the improvisation. Further, I am trying to test whether the age of children has any influence on the improvisation and whether all selected methods of the drama education are suitable for all age groups of children in the preschool education. Not least, I am dealing with which way is possible in preschools to provide a space for the improvisation. I use the method of participant observation and semi-structured interview.

Key words: Dramatic education, improvisation, methods of the dramatic education

OBSAH

ÚVOD.....	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 ZÁKLADNÍ POJMY DRAMATICKÉ VÝCHOVY.....	9
1.1 Co je dramatická výchova.....	9
1.2 Rozdíl mezi divadlem a dramatem.....	10
1.3 Cíle a hodnoty dramatické výchovy.....	12
1.3.1 Dělení cílů podle Machkové.....	12
1.3.2 Dělení cílů podle Valenty.....	14
1.4 Metody a techniky dramatické výchovy.....	16
1.5 Hra v roli.....	18
1.6 Přípravné hry a cvičení.....	19
1.7 Co je to improvizace.....	20
2 JAKOU ROLI HRAJE UČITEL PŘI DRAMATICKÉ VÝCHOVĚ.....	22
3 TÉMATA PRO DRAMATICKOU VÝCHOVU, AKTUÁLNOST TÉMAT.....	23
4 KDE ČERPAT VHODNOU LITERATURU PRO DV.....	24
VÝZKUMNÁ PRAKTICKÁ ČÁST.....	25
1 CÍLE A METODOLOGIE VÝZKUMU.....	25
2 PRVNÍ VÝZKUMNÁ ČÁST.....	27
2.1 Metody dramatické výchovy využívané v mé praxi.....	27
2.1.1 Hra v roli.....	27
2.1.2 Narativní pantomima.....	27
2.1.3 Diskuse.....	27

2.1.4 Práce s papírem a modelovacím materiálem.....	27
2.1.5 Metoda zpěvu a hudební exprese.....	28
2.1.6 Improvizace.....	28
2.1.7 Plná pantomima.....	28
2.1.8 Asociace představ.....	28
2.1.9 Reflexe.....	28
2.2. Zúčastněné pozorování.....	28
2.2.1 Zúčastněné pozorování (děti ve věku 4-5 let).....	29
2.2.2 Zúčastněné pozorování (děti ve věku 3 roky).....	29
2.2.3 Zúčastněné pozorování (děti ve věku 6 let, jedno dítě 5 let).....	30
3 DRUHÁ VÝZKUMNÁ ČÁST.....	32
3.1 Vyhodnocení jednotlivých polostrukturovaných rozhovorů.....	32
3.2 Závěrečné vyhodnocení z polostrukturovaných rozhovorů.....	50
3.3 Můj názor na dramatickou výchovu v mateřské škole v závislosti na věku.....	51
ZÁVĚR.....	53
POUŽITÁ LITERATURA.....	55
SEZNAM PŘÍLOH.....	58

ÚVOD:

V mateřské škole pracuji jako učitelka sedm let a i přes svou krátkou praxi dramatickou výchovu při práci s dětmi využívám. Ze své zkušenosti vím, že dramatická výchova je velice přínosná. Dětem můžeme formou prožitku poskytnout cenné informace, učíme je, jak se zachovat v různých krizových a nebezpečných situacích. Učíme je zvládat různé problémy a sociální role. Kromě těchto pozitiv navíc dramatická výchova rozvíjí všechny kognitivní funkce, hrubou a jemnou motoriku, učíme se spolupracovat, osvojujeme si poznatky o společnosti, světě, přírodě atd. Navíc posilujeme estetický a kulturní rozvoj.

Přesto mám zkušenost s pedagožkami, které o dramatické výchově ví velice málo. Některé metody sice používají, ale neví, co jimi u dětí rozvíjí. Navíc ze zkušenosti vím, že mnoho pedagožek neví, co je dramatická výchova, a často ji zaměňují za dramatizaci. Neznalost pedagožek byla jedním z důvodů, proč jsem si vybrala toto téma. Touto prací bych chtěla pedagožkám ukázat, že se dá s dětmi pracovat i jiným způsobem. Způsobem, který je mnohem zajímavější, pestřejší. Způsobem, který obohacuje děti i nás, pedagogy.

Ve své práci se zaměřuji na dramatickou výchovu, metody dramatické výchovy a metodu improvizace. Snažím se poukázat na možnosti dramatické výchovy a na to, jakým způsobem lze v mateřských školách dramatickou výchovu využívat. Dále se zaměřuji na metody dramatické výchovy a zjišťuji, které jsou vhodnější pro jakou věkovou skupinu v předškolním vzdělávání. V neposlední řadě se zaměřuji na metodu improvizace a způsob, jakým lze dávat dětem prostor pro improvizaci.

V původním zadání jsem chtěla využít smíšeného šetření, ale po konzultaci s vedoucím práce jsem od smíšeného šetření upustila a využila pouze kvalitativní šetření. Výzkumnou část jsem si rozdělila na dvě části. V první výzkumné praktické části jsem se zaměřila na děti, u kterých jsem využila metodu zúčastněného pozorování a metodu skupinového rozhovoru. Ve druhé části jsem se zaměřila na pedagožky mateřských škol s různou délkou praxe, s kterými jsem vedla polostrukturované rozhovory.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁKLADNÍ POJMY DRAMATICKÉ VÝCHOVY

1.1 Co je dramatická výchova

„Podle Machkové je dramatická výchova učení zkušeností, tj. jednáním, osobním, nezprostředkovaným poznáváním sociálních vztahů a dějů, přesahujících aktuální reálnou praxi zúčastněného jedince. Je založena na prozkoumávání, poznávání a chápání mezilidských vztahů, situací a vnitřního života lidí současnosti i minulosti, reálných i fantazií vytvořených. Toto prozkoumávání a poznávání se děje ve fiktivní situaci prostřednictvím hry v roli, dramatického jednání v situaci. Je to proces, který může, ale nemusí vyústit v produkt nebo-li představení.“ (Machková, 2007, s.32)

Dále Machková říká: *„Dramatická výchova není jenom výchovou k tvořivosti. Dramatická výchova využívá uměleckou výchovu i mimoumělecké estetické.“ (Machková, 2011, s.13)*

V další publikaci dodává: *„Dramatická výchova umožňuje naplňovat potřeby. V předškolním věku umožňuje uspokojit potřebu pohybu. Jelikož navozuje dramatická výchova příjemnou atmosféru, může uspokojovat potřebu bezpečí a jistoty. V dramatické výchově se využívá tvořivých činností, které umožňují rozvoj zájmů a uplatnění schopností. Díky tomu je uspokojena potřeba sebepoznání, sebejistoty a seberealizace. Dramatická výchova rozvíjí žáky po stránce osobnostní a sociální.“ (Machková, 2013, s. 8)*

„Valenta chápe dramatickou výchovu jako systém řízeného, aktivního uměleckého, sociálního a antropologického učení dětí či dospělých založený na využití základních principů a postupů dramatu a divadla, se zřetelem na jedné straně ke kreativně-uměleckým (divadelním a dramatickým) a k pedagogickým (výchovným či formativním) požadavkům a na druhé straně k bio-psycho-sociálním podmínkám (individuálním i společným možnostem dalšího rozvoje zúčastněných osobností).“ (Valenta, 2008, s.40)

Z výše uvedených definic nám vyplývá, že dramatická výchova je tedy estetická výchova, která rozvíjí náš bio- psycho- sociální model. Ovlivňuje naši osobnost, v které jsou bio-psycho-sociální složky propojeny. Prostřednictvím dramatické výchovy se děti učí, jak se mají v určitých situacích chovat, učí se sebeovládat (ovládat své emoce) a formují si charakterové vlastnosti. Rozvíjí si tvořivé myšlení, vnímání, fantazii, představy, paměť, řeč, jemnou a hrubou

motoriku, smysl pro rytmus. Učí se, jak se zachovat v sociálních vztazích, rozvíjí si sebepojetí, citové a volní stavy. Utváří si postoje k daným situacím. Získávají nové vědomosti, dovednosti a návyky. Dramatická výchova vede (podle Machkové, 2013) k uspokojování potřeb z Maslowovy pyramidy a je obsažena v estetické výchově, která je součástí Rámcového vzdělávacího programu.

1.2 Rozdíl divadlo x drama x dramatická výchova

„Dramatická výchova se opírá o dva hlavní kořeny- drama a divadlo.“ (Valenta, 2008, s.40)

Podle Valenty má drama převážně psanou formu, obsahuje sdělení o určitém příběhu. Jádrem událostí je konflikt, který nutí postavy jednat. Drama je určeno k předvádění, tudíž potřebuje ke svému uskutečnění systém zprostředkující drama nějakému příjemci, systém zvaný divadlo. (Valenta, 2008, s. 41-42)

Valenta říká: *„Divadlo vytváří reálnou fikci formou hry, která slouží divákům, aby skrze ni mohli získat poučení. Odehrává se v určitém prostoru a čase.“* (Valenta, 2008, s. 42)

Machková má podobný názor jako Valenta: *„Divadlo vytváří fikce a prezentuje je jako realitu.“* (Machková, 2007, s. 33)

Way říká: *„Divadlo se převážně týká komunikace mezi herci a diváky, drama se především týká zkušenosti zúčastněných, bez zřetele k jakékoli funkci komunikace s diváky. Divadlo je dosažitelné pro malou menšinu. Drama se týká většiny, zabývá se jedinečností jedinců, individuálností každé lidské bytosti. Drama povzbuzuje originalitu a pomáhá v naplnění osobních aspirací.“* (Way 1967, s. 8)

Valenta se zabývá i tvořivým dramatem: *„Tvořivé drama je improvizovaná, k předvádění neurčená a na vnitřní proces orientovaná forma dramatu, v níž jsou účastníci vedeni vedoucím k představování si, hraní a reflektování lidské zkušenosti.“* (Valenta 1999, s.18)

Podle Bláhové *„Dramatická výchova přejímá divadelní prvky, jako je fikce, principy stavby dramatu, hru v roli včetně charakterizace, znakovost, princip pravdivosti, časové a prostorové omezení. Role v dramatické výchově jsou oproti divadlu sociální, nikoliv herecké.“* (Bláhová, 1998, s. 94)

Provazník si myslí: *„Hlavním principem dramatické výchovy je učení prožitkem. Účastník skrze nastolené fiktivní situace (problémy) hledá jejich řešení. Využívá k tomu nejen*

intelekt, ale i intuici se zapojením těla a emocí.“ (Provazník, 1998, s. 49)

Podle Valenty: „Hlavní rozdíl mezi dramatickou výchovou a divadlem spočívá v tom, že v dramatické výchově jde především o proces, v divadle jde o výsledek. Dalším rozdílem je, že na rozdíl od klasického divadla, u kterého dochází ke snaze působit na diváky, v dramatické výchově je primárním cílem působit na jeho účastníky, tedy hráče. A v neposlední řadě u dramatické výchovy je patrný jednoznačný pedagogický cíl, u divadla ne.“ (Valenta, 2008)

Z předchozích definic nám tedy vyplývá, že dramatická výchova formou prožitkového učení formuje osobnost každého člověka, ať už přímo zúčastněného, nebo pozorovatele. Prostřednictvím prožitku si dítě rozvíjí kritické myšlení, učí se zdravě emočně prožívat, uspokojuje si potřeby a zájmy atd. Dramatická výchova rozvíjí hodnoty a naplňuje cíle (viz v části Cíle a hodnoty DV). Každý zde může vystupovat jako individualita a improvizovat. V dramatické výchově jde o prožitek a následnou zkušenost, která nás nějak obohacuje. V dramatické výchově je role sociální (učí se sociálním vztahům, učí se reagovat na různé situace, problémy).

V divadle je role herecká. V divadle jde (jak píše Valenta) o produkt, o výsledek. Hraje se podle scénáře, herec ztvárňuje roli, jejíž charakteristika je určovaná textem. Divadlo má působit na publikum. Takže je tu jen jednostranné působení. Herci mají dané role, nejsou rozvíjeni jako u dramatické výchovy, nemají až takový prostor pro improvizaci.

Drama je převážně psané a obsahuje v sobě konflikt, který nás nutí jednat. V dramatické výchově využíváme dramatických textů, využíváme nabízené konflikty, problémy, z kterých vycházíme, a učíme děti umět reagovat na tyto problémy. Tvořivé drama je forma dramatu, prostřednictvím kterého zpracováváme lidské zkušenosti.

Přesto je zřejmé, že divadlo, drama a dramatická výchova jsou propojené a jedno bez druhého by nemohlo být.

1.3 Cíle a hodnoty dramatické výchovy

Podle Machkové: „*Cíle a hodnoty se kryjí a jdou od sebe těžko odlišit. Proto budeme hovořit o cílech a hodnotách jako o skupině cílů a hodnot. Mezi ty nejhlavnější patří sociální rozvoj, rozvoj komunikativních dovedností, příležitost ke spolupráci, rozvoj obrazotvornosti, tvořivosti, kritického myšlení, emocionální rozvoj a estetický, umělecký a kulturní rozvoj.*“ (Machková, 2007, s. 51-56)

1.3.1 Dělení cílů podle Machkové:

Sociální rozvoj

Nellie McCaslinová píše: „*Drama poskytuje příležitost budovat sociální vědomí. Obout si boty někoho jiného, to vede k rozvoji uvědomění a lidského pochopení.*“ (McCaslin, 1990, s.14)

Podle mého názoru si prostřednictvím dramatu můžeme vyzkoušet různé role v různých situacích. Učíme se vcítit do druhých lidí, vnímat jejich pocity, myšlenky, názory, postoje, jednání. Prostřednictvím rolí, které si vyzkoušíme, se učíme být více tolerantnější, empatičtější. V některých situacích nás zaskočí jednání a myšlení druhých lidí. Jejich jednání odsuzujeme, ale mnohdy když si vyzkoušíme jejich roli, zjistíme, že okolnosti nás zavádí na podobnou cestu. V mateřské škole je dramatická výchova pro sociální rozvoj velice důležitá právě proto, že si zde děti vyzkouší různé role. Prostřednictvím těchto rolí si budují správné místo v sociální skupině. Učí se respektovat názor druhého a vytvářet si svůj vlastní. Formují si svůj charakter. Na vlastní kůži se mohou vcítit do pocitů druhého dítěte (když ho někdo odmítá, když mu někdo ubližuje, když mu někdo zničí stavbu. atd.). Pokud máme ve třídě dítě, které slovně ubližuje, můžeme pro něj zvolit roli dítěte, kterému je ubližováno. Dítě si pak uvědomí, jak je to nepříjemné. Dítě však nesmí v negativní roli setrvávat dlouho. Vhodné je, když děti v negativní roli střídáme. Vše musí být v souladu s pravidly dramatické výchovy. V mateřské škole můžeme dramatickou výchovu využívat jako preventivní výchovu (děti si mohou zahrát role, při kterých odmítají cigarety, drogy, či nějaká jiná nevhodná chování.)

Příležitost ke spolupráci (hodnota)

Dramatická výchova podle mého názoru využívá skupinové práce. Děti si společně hrají, prožívají, učí se spolupracovat, domlouvat se... Každé dítě má možnost uplatnit své přednosti. Učí se prosociálnosti.

Rozvoj komunikativních dovedností

V dramatické výchově se rozvíjejí komunikativní dovednosti verbální a nonverbální. To znamená, že se dítě učí vyjádřit slovem, větou, ale i mimikou, gesty, pohybem. (Machková, 2007, s. 52)

„Dítě se učí vyjádřit své myšlenky, postoje a pocity, ale učí se i naslouchat druhým. Rozvíjí si slovní zásobu, učí se správně artikulovat, formulovat slova, učí se pracovat s dechem, hlasem. V nonverbální komunikaci se učí využívat proxemiky, haptiky, posturiky, mimiky, gestiky...“ (Machková, 2007, s. 52-53)

Rozvoj obrazotvornosti a tvořivosti

„Tato hodnota rozvíjí fantazii“ (Pemberton- Billing, 1991).

„Obrazotvornost a tvořivost jsou základním prvkem pro toleranci a empatii. Jsou důležité pro vytváření hodnotných mezilidských vztahů.“ (Machková 2007, s. 53)

„Tvořivost je přirozená vlastnost člověka (různé síly a zaměření), která se projevuje seberealizací individua při vzniku něčeho nového a kterou je nutno rozvíjet, připravovat pro ni prostor a potlačovat bariéry, které se jí staví do cesty“ (Maňák, 1998)

Prostřednictvím dramatu si dítě rozvíjí obrazotvornost a tvořivost, učí se být flexibilní, originální, produktivní, pohotové, senzibilní (citlivé, všímavé k problémům), učí se postřehnout detail.

Rozvoj schopnosti kritického myšlení

Wardová definuje kritické myšlení jako „zkušenost samostatného myšlení a vyjadřování vlastních myšlenek beze strachu.“ (Wardová, 1957)

Kritické myšlení je myšlení, které nepodléhá autoritám ani předsudkům. (Čáp, Čechová, Rozsypalová, 2002, s.162)

Rozvoj emocionální

Podle Machkové: *„Dramatická výchova vede k sebepoznání a sebekontrolé, umožňuje vytvářet pozitivní sebepojetí. V dramatické výchově má každý možnost vstoupit do role a ukázat své možnosti. Každý je respektován a učí se respektovat druhé.“* (Machková, 2007, s.54)

Podle mého názoru snad každý zažil situaci, která v něm vzbudila hněv, strach, úzkost, žárlivost, smutek. Emoční prožívání je dobré pro každého i pro děti. Důležité je, jak emoce projevujeme navenek. Zda naše emoční prožívání neublíží druhým lidem. Dítě se prostřednictvím dramatické výchovy učí dávat najevo své emoce, a to vhodným způsobem. Učí se emoce poznávat a kontrolovat.

Pedagog, který umí ovládnout své emoce, řekne důrazně a vážně, že se zlobí. Nepotřebuje na děti křičet ani je ponižovat. Děti potřebují vidět situace, kdy je potřeba emoce vyplavit, ale vhodným způsobem. Vyplavením emocí ze sebe člověk ventiluje přetlak, který by se hromadil a nakonec by byl přetlak tak veliký, až by šly emoce ven, ale člověk by jednal v afektu a nekontrolovaně.

Rozvoj estetického, seznámení s uměním a kulturou

Při dramatické výchově využíváme improvizaci a rozvíjíme estetické (cit pro krásu, vkus, kýč...) rozvíjíme estetické soudy (to se mi líbilo x nelíbilo a proč).

Mnoho pedagogů využívá pro improvizaci literární díla, tím děti seznamuje se slovesným uměním a s naší kulturou.

1.3.2 Dělení cílů podle Valenty:

„Oblast esteticko (umělecko)- výchovná

V této oblasti se rozvíjí schopnosti a dovednosti:

- *senzorické a interpretační ve vztahu k umění*
- *schopnost improvizovat v dramatické situaci, hrát v roli, využívat divadelních prostředků ke hře, hodnotit divadelní umění*
- *rozvíjí estetickou stránku osobnosti, cit pro umění, uměleckou tvořivost*

Oblast věcného vzdělávání

V této oblasti si děti rozvíjí:

- *znalosti o životě, vztazích, člověku*
- *učí se porozumět jevům a vztahům mezi nimi*
- *rozvíjí si znalosti z oblasti antropologie, psychologie, sociologie, oblasti kulturní, etické, politické*

Oblast osobnostní (individuálně psycho- fyzické)

Děti si rozvíjí:

- *tvořivost, senzomotorické schopnosti, motorické a řečové schopnosti*
- *učí se soustředit, trénují logické myšlení a myšlenkové operace*
- *rozvíjejí představivost, fantazii*
- *emocionalitu, sebepoznání, seberegulaci, sebepojetí, volní vlastnosti*

Oblast sociální

V této oblasti si děti rozvíjí:

- *cít pro situaci*
- *komunikační schopnosti, sociální inteligenci, empatii, cít pro skupinu*
- *kooperaci*
- *schopnost nabízet a přijímat podmínky*

Oblast etická

Zde děti rozvíjí:

- *mravní vlastnosti (odpovědnost, spravedlnost..)*
- *motivační a volní předpoklady k pozitivním etickým aktivitám*
- *senzitivitu a vnímavost k etickým problémům*
- *postoje k etickým otázkám*
- *schopnosti analyzovat a řešit etické problémy“ (Valenta, 2008, s. 63-64)*

1.4 Metody a techniky dramatické výchovy

Položíme-li si otázku, co to je metoda a technika a jaký je mezi nimi rozdíl, odpoví nám na to Valenta. Metoda z řeckého slova meta a (h) odos značí „cestu k...“ (Valenta, 2008, s.46)

Metodami dramatické výchovy se zabývá Josef Valenta ve své knize Metody a techniky dramatické výchovy. Vysvětluje zde rozdíl mezi metodou a technikou.

Podle Valenty je metoda celý systém dramatické výchovy. Základní metodou je hra v roli. Metodou může být i specifický styl práce. Metodou lze označit soubor nebo skupinu dílčích postupů, respektive jejich společný princip v rámci hry v roli. Metoda je i konkrétní postup. (Valenta, 2008, s.47)

Valenta metodu definuje takto:

„Metoda výchovy a vyučování je určitý způsob činnosti, kterým se žáci zmocňují v průběhu edukační akce určitého učiva tak, že u nich (ideálně) nastává učení a z něj vyplývající osvojení učiva; spojitě s tím tvoří jev zvaný „metoda“ též činnost učitele, kterým je žákova činnost, respektive žákovo učení navozováno a řízeno; tyto činnosti žáka a učitele tvoří (ideálně) společný celek, jímž je naplňován výchovný a vzdělávací cíl.“ (Valenta, 2008, s. 47)

Valenta definuje techniku takto: „Technika je konkretizace metody. Je metodě podřízená. Například máme metodu pantomimy a technikou je částečná pantomima. Valenta říká, že technika je limitovaný postup a naplňuje se jím jeden cíl (např. dovednost ovládnout hněv).“ (Valenta, 2008, s.48)

Dělení metod (podle Valenty 2008):

A) *„Metoda (ú)plné hry*

B) *Metody pantomimicko-pohybové*

Metody verbálně-zvukové

C) *Metody graficko-písemné*

Metody materiálově-věcné“ (Valenta, 2008, s.123)

Metoda plné (úplné) hry

Podle Valenty: „Metoda plné (úplné) hry je metodou univerzální a naplňuje všechny cíle dramatické výchovy. Využívá plnou komunikační aktivitu a hru v roli (tj. pohyb, řeč, psaní i manipulaci s předměty.“

Podle Valenty : „Celek B preferuje neúplnou komunikační aktivitu. Tzn. hraní pouze rukama, tělem nebo převažují zvuky, slova a nonverbální stránka je tu zastoupena jen lehce.“

„V metodách verbálně zvukových je obsažena verbální i nonverbální komunikace, ale v nerovném poměru. V metodách pantomimicko-pohybových je zastoupena nonverbální složka a verbální tu není.“

Podle Valenty: „Celek C doplňuje předchozí metody. Metody z tohoto celku nevyužívají těla a hlasu a proto nejsou pro drama typické.“ (Valenta, 2008, s. 123-126)

Podrobné rozdělení metod a řekla bych téměř vyčerpávající přehled všech metod dramatické výchovy najdeme v knize: VALENTA J.: *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: GRADA, 2008. ISBN 978-80-247-1865-1.

Krista Bláhová rozumí metodou v nejobecnějším slova smyslu: „Metoda je způsob, jak dosáhnout určitého teoretického nebo praktického cíle. Prostředkem k tomu je technika, která představuje konkrétní postup. Podle Bláhové může mít každá metoda nejrůznější počet technik. Metoda může existovat i sama o sob, bez přispění té které techniky.“ (Bláhová, 1998, s. 91)

Metody a techniky dělí Bláhová takto:

- I. „Metody a techniky stavby, strukturování, řízení a hodnocení školního dramatu (improvizací s dramatickým dějem a dramatem)
- II. Metody a techniky podpůrné (průpravné hry a cvičení improvizace bez dramatického děje).“ (Bláhová 1998, s.91)

Podle Bláhové patří mezi nejznámější a nejpoužívanější metody tyto:

1. „Metoda a techniky expozice
2. Metoda a techniky vytváření kontextu
3. Metody a techniky hry v roli a simulace
4. metoda a techniky řešení krizového okamžiku
5. metoda a techniky řešení dramatického konfliktu
6. metody a techniky vedení a řízení dramatu

7. metody a techniky reflexe a hodnocení“ (Bláhová, 1989, s. 95)

Přečteme-li si knihu od pana Valenty, zjistíme, že metod je velmi mnoho a v dramatické výchově s předškolními dětmi se dá využít neskonalé množství metod. Je jen na nás, kterou si pro práci s dětmi vybereme. Mnoho metod může na sebe navazovat a mohou se i doplňovat.

1. 5 Hra v roli

Nejdříve bych se chtěla zmínit o tom, co to role je. Podle Pelikána: *„Roli chápeme jako systém očekávání s vnějšími projevy chování a jednání jedince.“* (Pelikán, 1995)

Valenta definuje: *„Hraní rolí je výchovná a vzdělávací metoda, která vede k plnění esteticko- výchovných, osobnostně a sociálně rozvojových a věcně vzdělávacích cílů na základě většinou spíše improvizovaného rozehrání a následné reflexe fiktivní situace (většinou dramatické) s výchovně hodnotným obsahem. Tato situace se uskutečňuje prostřednictvím hráčů (aktérů, herců), zastupujících svým chováním a jednáním více či méně fiktivní objekty (zejména osoby, ale i jiné bytosti, jevy), včetně možnosti hrát v různé míře autenticity sebe samého.“* (Valenta, 1995, s. 32-33)

Role v dramatické výchově mohou mít různé roviny. Valenta uvádí tři roviny:

- *„Simulace- dítě hraje samo sebe ve fiktivní situaci*
- *Alterace- dítě vstupuje do role někoho jiného*
- *Charakterizace - nadstavba alterace, dítě se vžívá do role a kromě běžných charakteristik se vžívá i do vnitřního života.“* (Valenta, 2008, s. 54-56)

Hrou v roli a simulací se zabývá i Krista Bláhová. Ta říká: *„Hra v roli a metoda simulace jsou stěžejní prostředky dramatu. Hra v roli umožňuje hráčům vyzkoušet si různé role v různých fiktivních životních situacích. Každá role dítě obohacuje, byť by to byla i role negativní. Prostřednictvím prožitku získává zkušenosti. Děti hrají vše jako a uplatňují zde svou spontaneitu, improvizaci, tvořivost, fantazii. Každé dítě zahraje tu samou roli jinak, a to protože je každé jiné, každé jinak emočně prožívá, myslí a jedná. Vše, co děti zahrají je správné, vychází to z jejich já, z jejich pocitů a učitel by neměl děti postihovat, kritizovat. Při hře v roli se používají různé techniky přejímání rolí. Roli si vybere dítě samo, roli přidělí učitel, je převzat pouze zástupný znak, nebo role prostřednictvím loutky či jiné oživené rekvizity.“* (Bláhová, 1998, s. 99- 100)

Podle Svobodové, Švejdové je základním pravidlem hry v roli pravidlo „jako“. „Hra v roli je přirozená metoda, která vychází ze zvláštností a potřeb dítěte. Umožňuje seberealizaci každému dítěti, rozvíjí poznání, tvořivost, poskytuje možnost experimentovat. V mateřské škole můžeme této metody využívat jako hry, kdy si vyzkoušíme situace nanečisto.“ (Př. Jak byste se cítili, kdybyste přišli do nové třídy jako nový žák a nikoho byste ve třídě neznali? Jak by vám bylo, kdyby vám někdo zbořil pracovní stavbu?) (Svobodová, Švejdová, 2011)

Z výše uvedených myšlenek a definic o hře v roli vyplývá, že tato metoda je jednou z nejpoužívanějších metod. Dítě si prostřednictvím prožitku rozvíjí představivost, fantazii, tvořivost, komunikační dovednosti, empatii, mravní vlastnosti, emocionalitu, sebepoznání, seberegulaci, sebepojetí, volní vlastnosti, znalosti o vztazích, cit pro situaci...atd. V mateřské škole je vhodnou metodou právě v situaci, když chceme dětem něco přiblížit, když je chceme o něčem informovat. Tuto metodu bych využila, kdybych chtěla dětem sdělit něco o drogách, o zneužívání dětí, o šikaně, týrání zvířat. Hra v roli je vynikající metoda, kterou bych využila i při rozvíjení prosociálnosti a empatie. Prostřednictvím hry v roli si mohou děti na vlastní kůži zahrát, jaké je to, když někomu ubližujeme, ale i roli z druhé strany - jaké to je, když někdo ubližuje nám. Učitelka by měla s dětmi situaci reflektovat. Děti by měly vyjádřit své pocity, jaké emoce v nich situace vyvolala. Co cítily, když byly v negativní roli, a jak se cítily ty, které byly utlačovány, ponižovány...

1.6 Průpravné hry a cvičení:

„Zakladatelkou průpravných her a cvičení je Viola Spolinová, divadelnice a divadelní pedagožka. Některé hry vytvořila sama, jiné převzala od K. S. Stanislavského. Spolinová je přesvědčena, že hrát a improvizovat může každý, kdo je schopen spontaneity, schopen prožívat, umí být sám sebou. Průpravné hry a cvičení využívají principu spontánní dětské dramatické hry a učení vychází z již osvojených dovedností, které využívají v nových situacích a v těchto situacích reagují na nové podněty spontánně. Spolinová využívá rozehřívací a závěrečné hry, jako jsou hry s pravidly, hry na rytmický pohyb, chůzi prostorem, smyslové hry, hry s imaginární rekvizitou. Cílem těchto her je rozvíjet obrazotvornost, pozornost, soustředění, vnímání, myšlení, tvořivost a citové stránky.“ (Machková, 2007, s. 112- 113)

Podle Bláhové: *„Průpravné hry a cvičení jsou cvičení a hry, které děti rozehřejí a motivují k dramatickému ději. Rozvíjí některé psychické funkce a dovednosti potřebné k dramatu, jako jsou soustředění, rytmus, smyslové vnímání, orientace v prostoru,*

představitost, fantazie. Podporují empatii, spolupráci a vytváří přátelské prostředí.“ (Bláhová, 1998, s. 103)

Ukázky různých her a průpravných cvičení jsou zařazeny v příloze č. II.

1.7 Co je to improvizace

Podle Briana Way: *„Improvizace je hraní bez scénáře. Tuto činnost zvládne každé dítě.“* (Way 1986, s.133)

Valenta říká: *„Improvizace je jednání bez přípravy. V hrové situaci reagujeme tady a teď.“* (Valenta 2008, s. 217)

Dále Valenta říká: *„Abychom hru považovali za improvizovanou, nesmí ve hře být scénář. Při improvizaci si procvičujeme pohotové reakce, rychlou orientaci, komunikační zdatnost, nápad, schopnost přijmout nápad druhého.“* (Valenta, 2008, s. 221)

Machková říká: *„Improvizace je metoda, která poskytuje autentický prožitek ve fiktivní situaci, hráč se vypořádává se skutečně vzniklou obtíží.“* (Machková, 2007, s. 72)

Dále Machková říká: *„O improvizaci jako metodě hovoříme tehdy, když užíváme pohyb spojený s řečí, dialogem. Pokud zde verbální stránka chybí, můžeme hovořit o improvizaci v počátcích.“* (Machková, 2007, s.91- 96)

Podle Bláhové je pro předškolní děti vhodná *„improvizace bez dramatického děje“*. *„Svým charakterem je blízká průpravným hrám a cvičením. Nejvíce se však přibližuje napodobivým hrám, jako je hra na prodavače, knihovnu, policistu, učitele atd. Vedou k uspokojení fyzických a psychických potřeb a k rozvoji určitých dovedností. U těchto improvizací se nesmí opomíjet přípravná fáze, kde se děti učí připravovat prostředí a modelovat situace, s kterými se v improvizaci setkávají, např. chování učitele a žáka, vytvoření třídy.“* (Bláhová, 1989, s.117)

Podle mého názoru je improvizace v mateřské škole velice užitečná. Při improvizaci dáváme dětem prostor pro sebevyjádření a podporujeme jejich osobnostní rozvoj. Děti mohou zahrát své představy, rozvíjejí si tvořivé myšlení při dialogích, fantazii při dotváření příběhů. Rozvíjejí si komunikační dovednosti. Procvičují si kooperaci s dalšími hráči. Seznamují se s literárními díly, s kulturou a uměleckou složkou. Při předčítání příběhu si trénují soustředění a pozornost, paměť, při dotváření příběhu tvořivost. Učí se budovat zdravé sebevědomí, nebát se vystupovat před větší skupinou, nebát se říci svůj názor.

V mateřské škole je mnoho možností, kdy můžeme dětem dát prostor pro improvizaci. Improvizace může být pohybová, slovní, hudební prostřednictvím rytmu, improvizace ve hře na tělo....atd. Improvizovat mohou děti jako jednotlivci, ve dvojicích i ve skupině. O improvizaci mluvíme v případě, kdy děti jednají a tvoří spatra. Můžeme uvést situaci, rozdat role, ale nesmíme dětem říkat, jak se budou chovat a co budou říkat, např. v pohádce O kohoutkovi a slepičce. Nastíníme dětem situaci: „Kohoutek se nerozdělil o jádérko, co asi řekla slepička kohoutkovi?“ Děti si mohou zahrát role kohoutka a slepičky a vymýšlet, co si řekli. Nebo v pohádce O Červené karkulce: „Co by řekla maminka Karkulce, že neposlechla?“ Nebo „Jste maminka Karkulky a zlobíte se na ni, že neposlechla.“ Děti dostanou zadání, co jsou a jakou emoci cítí. Je však na dětech, jak budou improvizovat. Co budou říkat předem, nikdo neví. O improvizaci hovoříme i při tvořivě námětových hrách. Dětem řekneme, že budeme hrát na obchod a ostatní necháme na nich. O improvizaci jde i v momentě, kdy se učitelka dětí na něco ptá. Jejich odpovědi jsou originální, spontánní, nepřipravené. Př.: „Co si asi myslela princezna, když ji chtěl drak spolknout? Co cítila?“ Pokud by učitelka řekla dětem, co mají říkat, a děti by musely říkat slovo od slova a učily by se text nazpaměť, nehovoří se již o improvizaci, ale o interpretaci textu doplněnou dramatizací.

2 JAKOU ROLI HRAJE UČITEL PŘI DRAMATICKÉ VÝCHOVĚ

Práce pedagoga v mateřské škole klade nároky na vzdělání v oblasti vývojové psychologie a předškolní pedagogiky. Dále klade nároky na znalost rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Dramatická výchova je v rámcovém vzdělávacím programu zakotvena.

Při dramatických činnostech s dětmi musí mít učitel na paměti, že nejde jen o pouhé hry, ale o činnosti, prostřednictvím kterých chce dětem představit nějaké téma, problém, životní situaci. Děti si tuto situaci prožijí a prostřednictvím prožitku se něco naučí. Učitel při tom vychází z aktuálních potřeb dětí. Bere ohled na individuální a věkové zvláštnosti dětí, na jejich zájmy. Vychází z dosavadních zkušeností, znalostí a vědomostí dětí, na kterých staví. Při své práci postupuje podle pedagogických zásad od konkrétního k abstraktnímu, od známého k neznámému, od jednoduchého ke složitému. Při své práci uplatňuje pedagogické principy, jako jsou princip názornosti, přirozenosti, soustavnosti, systematičnosti, aktivity, individuálního přístupu.

Při přípravě dramatické činnosti by měl pedagog postupovat podle těchto kritérií:

- *Stanovení cíle, co chce dětem přiblížit, naučit, rozvinout.*
- *Zvolení tématu, námětu.*
- *Výběr z metod a technik, které napomohou v naplňování cíle.*
- *Příprava učitele (pomůcky, výběr vhodného textu, náhradní materiál).*
- *Vedení: Boční vedení - narace, učitel vstupuje jako vypravěč a dává dětem jasné instrukce nebo nabízí náměty.*

Vedení zevnitř - učitel vstupuje do role, stává se spoluhráčem, posouvá děj, podněcuje k tvořivému myšlení a tvořivému řešení.

- *Reflexe a hodnocení (Machková 2007, Bláhová 1998, Valenta 2008)*

Podle mého názoru by pedagog v dramatických činnostech ani mimo ně neměl nikoho ponižovat či zesměšňovat. Při hodnocení by nemělo existovat dobře/ špatně, ale pouze všichni hrají co nejlépe. Při reflexi by se každý měl hodnotit sám za sebe a sledovat své zlepšení.

„Učitel stanovuje okolnosti: kdo? (postava), co? (činnost, postava), kde? (místo, dění), kdy? (doba dění), proč? (důvod, motiv).“ (Machková, 2007, s. 73)

3 AKTUÁLNOST TÉMAT PRO DRAMATICKOU VÝCHOVU

Podle Machkové je: „Základním a prvním kritériem volby tématu, námětu, látky pedagogický cíl dané fáze práce. Teprve pak následuje volba. Téma určuje podle Machkové obsah činností - poznávání života, které je smyslem dramatické výchovy.“ (Machková, 2007, s. 125)

Podle Machkové: „Tématem v literární teorii se rozumí to, co podmiňuje a vytváří obsah sdělení, spojnici významových, obsahových složek díla, jeho vůdčí myšlenku („o čem to je“), tedy i obsah a význam toho, čím se hráči zabývají, co jim sděluje jejich činnost.“ (Machková, 2007, s. 123)

Z předchozích myšlenek vyplývá, že do tématu bude patřit obsah činností i to, co si děti danými činnostmi rozvíjejí, tedy výstupy. Všechny činnosti budou tématem motivovány, budou mít s tématem souvislost. Téma můžeme hledat kdekoliv, v umělecké literatuře, ve filmu, v pohádce, v každodenním životě, v časopisech.

Nesmíme však zapomenout, že téma je podřízeno cíli. Bude-li naším cílem: např. rozvíjet u dětí empatii a posilovat prosociální chování, téma bude zaměřeno v souladu s tímto cílem. Nabízí se zde třeba téma ze třídy, kdy někdo někomu ublížil nebo někdo někomu rozbil stavbu. Mohli bychom využít píseň Šla Nanynka do zelí. Děti by vstupovaly do rolí, učily by se vcítit se do role Nanynky a Pepíka. Činnosti by byly podřízeny tématu. Byly by to činnosti podporující prosociálnost a empatii.

Podle mého názoru aktuálnost témat vychází ze zájmů, potřeb a věku dětí. Myslím si, že chceme-li děti zaujmout, musíme je znát, znát jejich problémy, zájmy a potřeby. Podle mého názoru je dobré volit taková témata, která jsou jim blízká. Jsou to témata z jejich každodenního života, patří do nich jejich zážitky, zkušenosti, konflikty, kamarádské vztahy. Dětem můžeme přiblížit i téma ze společenských problémů, z problému dané třídy, ekologických problémů atd. Nesmíme však zapomínat, že témata musí respektovat věkové a individuální zvláštnosti, potřeby a zájmy dětí, abychom byli v souladu s RVP PV.

4 KDE ČERPAT VHODNOU LITERATURU PRO DRAMATICKOU VÝCHOVU

Podle Svobodové, Švejdové: *„Nejlepší volbou pro dramatickou výchovu je klasická pohádka, jako jsou kouzelné pohádky. Patří sem především pohádky z ústní lidové slovesnosti, které jsou prověřené generacemi a jsou stále aktuální.“* (Svobodová, Švejdová, 2011, s. 107-111)

Machková má podobný názor jako paní Svobodová a Švejdová: *„Vhodnou předlohou pro dramatickou improvizaci je lidová (folklorní) pohádka, zejména pohádka kouzelná, v práci s nejmenšími i pohádka zvířecí a kumulativní. Jak říká Machková „Jde o původní syžety lidových pohádek v klasické adaptaci“ (ze světové pohádkové literatury Machková doporučuje autory, jako jsou, bratři Grimmové, Vuk Štefanovič Karadžić, Alexandr Nikolajevič Afanasjev, z naší literatury doporučuje, Karla Jaromíra Erbena, Jindřicha Šimona Baara, Josefa Štefana Kubína, Jiřího Horáka, Oldřicha Syrovátku nebo v autorské adaptaci Boženu Němcovou, Václava Tilla-Říhu, Františka Hrubína, případně z autorské pohádky Jiřího Mahena, Jana Wericha.“* (Machková 2007, s. 132)

Mezi lidové pohádky, které zná i předškolní dítě, bych zařadila Perníkovou chaloupku, Červenou karkulku, Kozí pohádku, Kuřátko a obilí, O neposlušných kůzlátkách, O Budulínkovi, O Smolíčkovi, O koblížkovi, O kohoutkovi a slepičce, O veliké řepě. Já ve své praxi využívám knihu autorských pohádek „Špalíček veršů a pohádek“ od Františka Hrubína.

Při dramatické výchově v mateřské škole je důležité vědět, co chceme dětem sdělit, jakým tématem se chceme zabývat. Následně volíme látku, z které budeme čerpat. Někdy nemůžeme vhodný text najít, a proto můžeme využít své vlastní tvořivosti a nějaký příběh doslova „na míru“ si vymyslet. Můžeme také čerpat z poezie nebo z říkadel a písní.

PRAKTICKÁ VÝZKUMNÁ ČÁST

1 CÍLE A METODOLOGIE VÝZKUMU

Výzkumnou část jsem si rozdělila na dvě části. V první výzkumné části jsem se zaměřila na děti, u kterých jsem využila metodu zúčastněného pozorování a metodu skupinového rozhovoru. Ve druhé části jsem se zaměřila na pedagožky mateřských škol s různou délkou praxe, s kterými jsem vedla polostrukturované rozhovory.

Cíle:

- Zjistit, jakým způsobem je možné v mateřských školách využívat metody dramatické výchovy, metodu improvizace a dále to, zda má věk dětí vliv na improvizaci. Jakým způsobem lze dětem dávat prostor pro improvizaci.
- Zjistit, jaký pohled na dramatickou výchovu, její metody a metodu improvizace mají pedagožky s různou délkou praxe. Jakým způsobem je možné využívat metody dramatické výchovy v mateřských školách, které metody jsou vhodné pro jakou věkovou skupinu.

V první výzkumné části jsem použila metodu zúčastněného pozorování a metodu skupinového rozhovoru, při kterém jsem pozorovala reakce dětí na různé metody dramatické výchovy. Dále jsem zjišťovala u dětí, jakým způsobem jsou schopné improvizace a zda má věk dítěte vliv na improvizaci. Při pozorování jsem pořídila videozáznamy, které nejsou součástí práce. První část výzkumu jsem prováděla v nejmenované mateřské škole, kde jsem také pracovala. Mateřská škola se nachází v malém městě obklopeném malebnou přírodou ve středních Čechách nedaleko města Benešov. V mateřské škole je osm tříd. Třídy jsou homogenní. Čtyři třídy jsou po 28 dětech (v těchto třídách jsou tříletí a čtyř- pětiletí), dvě třídy předškolních dětí po 20- ti dětech, jedna předškolní třída po 25 dětech a jedna třída odloučená v základní škole je třídou speciální se speciálně zaměřenými pedagogy (jsou zde děti s autismem, sluchově postižené děti, děti s mozkovou obrnou, mentálně postižené děti). Vybrala jsem si tři třídy, pro které jsem vytvořila tematický celek (viz příloha - Tematický celek Kozí pohádka), zaměřený na dramatickou výchovu a její metody. Ve vybraných třídách byla třída tříletých, čtyřletých - pětiletých a šestiletých dětí. Tematický celek obsahoval různé činnosti a metody dramatické výchovy, z nich jsem některé vybrala a přizpůsobila věkovým a individuálním zvláštnostem dětí. Pro starší děti bylo činností více.

V druhé části výzkumu jsem se zaměřila na pedagožky mateřských škol, se kterými jsem provedla polostrukturované rozhovory. Cílem mého výzkumu bylo zjistit, jaký pohled na dramatickou výchovu, její metody a metodu improvizace mají pedagožky s různou délkou praxe. Jakým způsobem je možné využívat metody dramatické výchovy v mateřských školách, které metody jsou vhodné pro jakou věkovou skupinu. Dále mě zajímalo, jakým způsobem poskytují pedagogové dětem prostor pro improvizaci. Jestli se můj pohled na dramatickou výchovu shoduje s některou pedagožkou, a pokud ano, tak v čem a naopak v čem se naše názory liší.

2 PRVNÍ VÝZKUMNÁ ČÁST

2.1 Metody dramatické výchovy využívané v mé praxi

Jak jsem se už zmínila v úvodu, mám sedmiletou zkušenost s dětmi ve věku od tří do šesti let. Pracovala jsem s dětmi v homogenní třídě i s dětmi v heterogenní třídě. Z dramatických metod jsem využívala:

2.1.1 Hra v roli

Ze své praxe vím, že děti od tří do šesti let rády vstupují do rolí, když přidáme kostým nebo jakoukoliv rekvizitu, jejich nadšení se ještě zvýší. Najdou se však děti, které rády vstupují do rolí, ale rekvizitu nechtějí (obzvláště se jedná o pokrývky hlavy). Do rolí vstupují rády i děti, které ve třídě působí uzavřeně. Tyto děti, které vstupují do role, jsou najednou jinými dětmi - dětmi, které jsou sebevědomé, mluví hlasitě a nebojí se.

2.1.2 Narativní pantomima

Pro děti je velice přínosná, protože děti improvizují pohybem do rytmu písně nebo básně. Při narativní pantomimě se zapojí i děti stydlivé. Kromě improvizace si rozvíjejí paměť, trénují si pozornost, řeč, tvořivé myšlení. Děti narativní pantomima baví, a to děti tříleté až šestileté.

2.1.3 Diskuse

Je výbornou metodou, při které si děti rozvíjejí komunikační dovednosti, učí se přemýšlet a odpovídat na otevřené otázky. Při diskusi se děti učí mluvit na dané téma. Diskuse je podle mého názoru náročnější pro děti od tří do čtyř let.

Využívala jsem i metody pro výrobu masek a kulis, a to konkrétně metodu práce s papírem a modelovacím materiálem.

2.1.4 Práce s papírem a modelovacím materiálem

Obě metody jsou pro děti velice zábavné. Děti rády vyrábějí a tvoří. Při těchto metodách si děti navíc rozvíjejí jemnou motoriku, tvořivost, představivost, fantazii, dále koordinaci oka a ruky při střihání a kreslení. Učí se pracovat s trojrozměrným prostorem.

2.1.5 Metoda zpěvu a hudební exprese

Tato metoda je také vhodnou metodou pro děti od tří do šesti let. Děti si rozvíjejí tvořivost a improvizaci při vytváření různých rytmů, melodií či zvuků. Zařadila bych sem i hru na tělo či na jakýkoli materiál, který najdou děti ve třídě. Tyto činnosti děti velice baví.

2.1.6 Improvizace

Improvizaci jsem využívala vždy, když děti přišly s nějakým nápadem. Dále v době spontánních aktivit, při hudebních a pohybových činnostech, při námětových hrách. A opravdu všechny děti jsou schopné improvizace.

2.1.7 Plná pantomima

Plná pantomima je pro děti náročná, většinou nevědí, jak pohyb předvést. Zvládají ji většinou pěti - šestileté děti.

2.1.8 Asociace představ

Asociace představ jsem také více využívala u pětiletých až šestiletých dětí. Mladší děti se potřebují ještě opírat o názor, nemají tak rozvinutou slovní zásobu. Přesto podle mého názoru není na škodu čas od času tuto metodu zařazovat. Ze své zkušenosti vím, že metody vyžadující přemýšlení a mluvení činí všem dětem předškolního věku potíže.

2.1.9 Reflexe

Metodu reflexe jsem využívala u všech věkových skupin a je velice důležitá, protože děti reflektují své zkušenosti, klady a zápory, prožitky. Tato metoda vyžaduje od dětí mluvení, rozvíjí komunikační dovednosti, myšlení a paměť. Tuto metodu bych zařazovala u všech dětí, i když pro tříleté je náročnější.

2.2 Zúčastněné pozorování

Přestože mám zkušenost s dětmi a s dramatickou výchovou, chtěla jsem vyzkoušet ještě více metod dramatické výchovy a zjistit, jak děti reagují na metody dramatické výchovy a na metodu improvizace v závislosti na věku. První výzkumnou část jsem prováděla u dětí ve třech třídách s dětmi různého věku. Z metodologického šetření jsem použila metodu skupinového rozhovoru a metodu zúčastněného pozorování. Pro děti jsem si vytvořila dramatickou lekci - viz příloha - tematický celek Kozí pohádka.

V dramatických lekcích jsem použila tyto metody:

Diskuse, kruh důvěry, průpravné hry - pohybová cvičení a smyslové hry, živý obraz, asociací kruh, práce s rekvizitou, narativní pantomima, hra v roli, vnitřní hlasy, improvizace.

2.2.1 Zúčastněné pozorování (děti ve věku 4 - 5 let)

První pozorování jsem udělala u dětí čtyř - pětiletých. Ve třídě bylo 17 dětí. Děti byly při dramatických činnostech dost roztěkané.

Dialog čtyř-pětileté děti rozvinou, až na výjimky jsou schopné odpovídat na mé otázky. V živém obrazu několika dětem dělá problém štronzo. Při asociacích mě mile překvapily, protože říkal každý něco jiného. Čtyřletým - pětiletým dětem se líbí, když učitelka vstupovala do role, když samy vstupovaly do role. Narativní pantomima je jim také blízká. Vstupování do role jim nedělá problém, v roli je většina dětí sebevědomějších a mluví více hlasitěji, než když mají mluvit samy za sebe. U těchto dětí jsem navíc zkoušela metodu vnitřních hlasů, děti dokáží být empatické. Dokáží rozpoznat emoce.

Metoda improvizace se dá u dětí čtyř - pětiletých využít, řekla bych že více než u dětí tříletých. U tříletých bych hovořila o improvizaci v počátcích. Čtyř - pětileté děti jsou tvořivější, dokáží pohotověji reagovat a kromě improvizace v pohybu a mimice jsou schopny improvizovat i slovně.

2.2.2 Zúčastněné pozorování (děti ve věku 3 let)

Další třídou, u které jsem zkoušela metody dramatické výchovy, byla třída tříletých dětí. Ve třídě bylo 17 dětí. Děti byly soustředěné po celou dobu lekce. Všechny děti se zúčastnily všech aktivit, a tak jsme si společně vyzkoušely uvedené metody.

Při aktivitách, ve kterých musí mluvit celými větami, mluví některé děti ve větách, většina však jednoslovně. Konkrétně diskuse je pro děti dost náročná. Při asociacích se děti opakují, nejsou moc tvořivé, ale stejně bych tuto metodu zařazovala, protože u dětí rozvíjí představivost a fantazii.

Živý obraz byl pro děti náročný, protože se potřebují stále opírat o názor a možná jejich fantazie není ještě tak rozvinutá. Když dětem ale předvedete a řeknete, jak by mohl dům vypadat, nikdo z dětí neudělá úplně stejný. Hmatové poznávání - lovení v košíku - chtěly zkusit všechny děti. Děti tříleté poznají to, s čím mají předešlou hmatovou zkušenost.

Narativní pantomima, běh a hra v roli jsou pro tříleté děti nejvhodnějšími metodami. Metoda improvizace se dá u těchto dětí použít prostřednictvím námětových her na něco nebo na někoho, prostřednictvím narativní pantomimy, hry v roli. Avšak improvizace tříletých dětí se liší od improvizace šestiletých dětí. Improvizace se dá u tříletých dětí použít všude tam, kde není potřeba slov, ale mohou něco předvést pohybově nebo mimicky.

2.2.3 Zúčastněné pozorování (děti ve věku 6 let, jedno dítě 5 let)

Třetí dramatickou lekci jsem realizovala s dětmi šestiletými a jeden chlapec byl pětiletý. Řekla bych, že dramatická lekce se zdařila dětem tohoto věku nejvíce. Roli zde hrál i počet dětí. Ve třídě bylo jedenáct dětí. Tento počet je pro dramatickou chvíli vyhovující. Děti se při střídání nenudí, činnosti jsou rychle hotové.

Děti ve věku šesti let mluví ve větách, jsou schopné diskuse. Jejich myšlení je tvořivé, až na pár dětí se asociace neopakují. Dětem se líbí všechny činnosti, jsou pozorné při poslouchání příběhu. Dokáží odpovídat na kladené otázky. Zařadila jsem navíc hru na procvičení sluchové paměti. Děti činnost zvládnou, ale nesmím jim měnit zadání.

Nejvíce je bavila narativní pantomima, let do pohádky, hra v roli a když učitelka vstupovala do role. Dokáží dávat najevo emoce.

U šestiletých dětí se projevuje improvizace nejvíce, a to proto, že jsou schopné improvizovat nejen mimikou, pohybem, ale i slovy.

Realizací dramatické lekce jsem zjistila, že v předškolním vzdělávání je možné aplikovat metody dramatické výchovy. Tyto metody však musíme přizpůsobovat věkovým a individuálním zvláštnostem dětí. Dále musíme vycházet z jejich zájmů a potřeb. Roli hraje i počet dětí ve třídě.

Jak víme z teorie podle Valenty, v dramatické výchově nejde o produkt, ale o prožitek. A to vskutku u dětí v mateřské škole platí. Děti všech zmíněných věkových skupin jsou schopné prožitku. Děti lekce víceméně zvládnou, u mladších dětí některé metody nemají takový efekt, ale činnosti tohoto typu je baví. Velikou roli hraje motivace.

Improvizovat děti zvládnou, ale improvizace se liší v závislosti na věku. Jinak improvizuje dítě tříleté, které improvizuje spíš gesty, mimikou, pohybem. Jinak improvizuje dítě šestileté, které má více rozvinuté komunikační dovednosti, větší slovní zásobu. Záleží také na zkušenosti. Dále záleží na tom, zda je dítě aktivní nebo pasivní, introvert či extrovert. Jsou děti tříleté, které krásně vymyslí a ve větách řeknou, co by mohl vlk kůzlátkům udělat, a je dítě

předškolní, které nechce mluvit. Na dítěti vidíte, že mluví před dětmi nerado. Když děti vstupovaly do role kůzlat, byly jejich projevy viditelně jiné. Mluvily výrazněji, hlasitěji, nebály se vystupovat. Některé děti na vlka téměř křičely.

V závěru bych chtěla říci, že dramatická výchova děti obohatí, děti se prostřednictvím dramatické výchovy učí pohotově reagovat a spolužít. Učí se sociálním rolím a formují si charakterové vlastnosti. Proto bych dramatické metody do mateřských škol zařazovala. I když jsou některé metody pro některý věk méně efektivní, jejich zkušenost s těmito metodami je obohacuje a jak víme, podle Komenského opakování je matka moudrosti.

3 DRUHÁ VÝZKUMNÁ ČÁST

3.1 Vyhodnocení jednotlivých polostrukturovaných rozhovorů

V této části se zaměřuji na pedagožky. Každou pedagožku vám představím, ale jména jsem z důvodu zachování anonymity pozměnila. Léta praxe odpovídají skutečnosti, stejně jako věková skupina dětí, které mají učitelky ve třídě. Polostrukturovaný rozhovor mi poskytlo 11 učitelek pracujících v mateřské škole. Pedagožky byly ze třech různých mateřských škol ve středních Čechách.

Izabela

Paní učitelka Izabela pracuje 10 let v MŠ. Praxi má v jediné MŠ. V mateřské škole jsou třídy homogenní. Momentálně je u dětí čtyřletých. Paní Izabela pracovala u všech věkových skupin dětí (tříleté, čtyř - pětileté, šestileté děti).

Paní Izabela si myslí, že dramatickou výchovu, stejně tak metodu improvizace ve své praxi využívá. Myslí si, že děti si prostřednictvím prožitku lépe zapamatují informace. Je toho názoru, že dramatická výchova je velice důležitá z důvodu celkového rozvoje dítěte. Podle ní dramatická výchova rozvíjí dítě ve všech oblastech RVP PV.

Cítí rozdíl mezi dramatizací a dramatickou výchovou. Dramatická výchova i metoda improvizace se dá podle p. Izabely využít kdykoliv. Paní učitelka improvizaci s dětmi využívá v rámci ranního kruhu, při motivaci, převážně v ranním bloku činností, při námětových hrách „na něco, někoho“. Improvizaci využívá v momentě, když dětem dává prostor pro spoluúčast. Když děti dají impuls, když přijdou s nějakým nápadem nebo něco zajímavého donesou. V tu chvíli je ochotná odsunout svůj plán na později a dá přednost nápadům dětí. Myslí si, že metodu improvizace je možné využívat u dětí od tří do sedmi let i výš, ale je toho názoru, že ve třídě musí být nastolená pravidla, která budou všemi členy ve třídě dodržována.

Paní učitelka si myslí, že nezná metody dramatické výchovy. Když jí metody ukážu, zjistí, že je zná, jen neví, že se tak nazývají.

Reflexe: využívá, myslí si že ji zvládnou děti od tří do šesti let.

Asociační kruh: myslí si, že je těžký pro děti tříleté, už jej začínají zvládat čtyřleté a vyhovující je pro děti šestileté a výš.

Práce s rekvizitou: zvládnou všechny děti (od tří do šesti let) a velice je to baví.

Narativní pantomima: podle paní uč. zvládnou děti od čtyř do šesti let, (tříleté se účastní, ale opakují pohyb po učitelce, nejsou schopné velké improvizace).

Plná pantomima: nezkoušela

Diskuse: je podle ní těžká pro tříleté děti, děti čtyřleté a pětileté rozvinou dialog. Pro šestileté děti to už není problém. Šestileté děti jsou schopné větší reflexe, dokáží vysvětlit, proč se jim něco líbí/ nelíbí.

Hra v roli: je podle ní hodně využívaná metoda. Zvládnou ji děti tříleté až šestileté. Využívají ji hodně v námětových hrách.

Štronzo: myslí si, že zvládne jak kdo. Není to moc závislé na věku. Přesto si myslí, že tříleté děti jej nezvládnou.

Živý obraz: nezkoušela.

Zpěv a hudební exprese: dělá skoro denně, zvládnou všechny věkové skupiny a baví je to.

Práce s modelovacím materiálem, s papírem: používá a je vhodná pro všechny věkové skupiny

Dotazování a odpovídání: dělá málo, je to pro děti od tří do pěti let těžké.

Horká židle: nezkoušela.

Vnitřní hlasy: nezkoušela.

Zrcadlení: používá při cvičení, cvičí každý den podle nějakého dítěte, zvládnou všechny děti.

Témata na dramatickou výchovu čerpá paní učitelka ze současnosti, je to hlavně problematika chování lidí, ubližování druhým. Čerpá z knih od Portálu, od E. Svobodové Školka plná pohody. Když by měla sáhnout po pohádce, sáhne po klasické pohádce, protože tu děti znají podle jejího názoru velice málo. A proto se snaží dětem tyto pohádky přiblížit.

Claudie

Paní učitelka Claudie má 3 roky praxe v MŠ. Zatím pracovala v jediné MŠ a momentálně pracuje u dětí čtyřletých. Paní Claudie má zkušenost s dětmi tříletými a čtyřletými.

Paní Claudie si myslí, že dramatická výchova se v mateřské škole dá použít. Ona jíipoužívá při motivaci v době, kdy má v ruce maňáska, rekvizitu. Cítí rozdíl mezi dramatizací a dramatickou výchovou.

Improvizace je podle ní teď, co mě napadne. Myslí si, že je možné dávat dětem prostor pro improvizaci, myslí si, že improvizovat zvládnou všechny děti (od tří do šesti let). Jejich improvizace se bude lišit. Tříleté děti potřebují stále za sebou někoho, kdo jejich improvizaci bude rozvíjet. Potřebují více informací, o čem to bude. Tříleté děti se hodně potřebují opírat o názor. Neurčitým a nehmataelným činnostem hůře rozumí. U šestimletých dětí si myslí, že je fantazie tak rozvinutá, že jsou schopny improvizovat bez větších pokynů. Improvizaci využívají v rámci ranního bloku, při cvičení.

Reflexe: zvládnou všechny děti.

Asociační kruh: zvládnou děti čtyřleté až šestimleté a výš.

Práce s rekvizitou: zvládnou děti tříleté až šestimleté.

Narativní pantomima: zvládnou děti tříleté až šestimleté.

Pantomima: nezkoušela.

Diskuse: myslí si, že zvládnou pětileté až šestimleté děti.

Hra v roli: zvládnou děti tříleté až šestimleté

Štronzo: hodně využívá, dodnes některé děti nepochopily, ale přesto to zkouší.

Živý obraz: u tříletých dětí dělala, není to však tak efektivní. Děti čtyřleté až šestimleté zvládnou. Baví to všechny děti.

Zpěv a hudební exprese: dělá skoro denně, zvládnou všechny věkové skupiny a baví je to.

Práce s papírem, modelovacím materiálem: zvládnou všechny děti.

Dotazování a odpovídání: nezkoušela.

Horká židle: nezkoušela.

Vnitřní hlasy: nezkoušela.

Zrcadlení: zkoušela, ale podle paní Claudie děti nezvládnou tak, jak by si představovala.

Téma pro dramatickou výchovu čerpá z problematiky třídy, další témata jsou hodně ovlivňována ŠVP PV. Nejvíce čerpá z pohádek. Používá klasické pohádky, protože děti pohádky tohoto typu neznají.

Adriana

Paní učitelka má 8 let praxe. Pracovala v jediné MŠ, momentálně je u dětí šestiletých.

Paní Adriana pracovala u všech věkových skupin dětí (tříleté, čtyř - pětileté, šestileté děti).

Lenka

Paní Lenka má 4 roky praxe v jediné MŠ, a rovněž pracovala u všech věkových skupin dětí. Před prací v mateřské škole pracovala 5 let v dětském domově, takže má zkušenosti i s mládeží.

Paní učitelky **Adriana a Lenka** mi poskytly rozhovor pod podmínkou, že budou moc hovořit současně. Jelikož to bylo jejich přání, udělaly jsme rozhovor ve třech.

Paní učitelky pracují společně v jedné třídě. Třída je homogenní (šestileté děti). Myslí si, že je v jejich praxi dramatická výchova využívána. Podle jejich názoru je DV v mateřské škole důležitá, protože prostřednictvím DV se děti učí rozpoznávat různé emoce. Učí se, jak se mají chovat k druhým, učí se k prosociálnosti. Improvizace je podle nich situace, když se někdo nedrží textu, přípravy a jedná spontánně. Dětem dávají prostor pro improvizaci v momentě, když děti přijdou s nějakým nápadem.

Podle jejich názoru jsou děti od tří do šesti let schopné improvizovat. Tříleté děti, které nemluví, improvizují gesty, pohybem. Čím jsou děti mladší, tím více potřebují k improvizaci stále někoho, kdo je bude někam směřovat.

Šestileté děti jsou schopné si improvizaci řídit samy. Dokonce si vymyslí i téma. Když s nimi občas zahrajeme dramatizaci, chtějí v jiných dnech půjčit kostýmy a samy si pohádku zahrát, přitom „postavy“ improvizují. Paní učitelka Adriana říká: „Dnes si předškolní děti samy zahrály na ohnivou schow, potom jsme si udělali představení.“

Reflexi: využívají, myslí si, že ji zvládnou děti od tří do šesti let.

Asociační kruh: myslí si, že je těžký pro děti tříleté, pokud však budou mít předchozí zkušenost, dokáží si něco představit. Čtyřleté děti až šestileté si zvládnou něco představit.

Práce s rekvizitou: zvládnou všechny děti (od tří do šesti let) a velice je to baví.

Narativní pantomima: podle paní uč. zvládnou děti od tří do šesti let.

Diskuse: je podle nich těžká pro některé děti. Záleží na rozvinutém myšlení. Na komunikačních dovednostech.

Hra v roli: je podle nich hodně využívaná metoda. Děti se při ní rády převlékají do kostýmů. Využívají ji hodně v námětových hrách. Tříleté děti rády vstupují do rolí, ale velké improvizace nejsou schopny.

Štronzo: myslí si, že zvládne skoro každé dítě. Není to moc závislé na věku. Obě učitelky si myslí, že i tříleté děti je zvládnou, když se pěkně natrénuje. Věkově se nedá určit, kdo to zvládne bez chyb, i u šestiletých dětí se najde někdo, kdo na štronzo stejně pohyb udělá. Přesto to baví všechny děti.

Živý obraz: čím jsou děti věkově starší, tím zvládnou tuto činnost efektivněji. Čím mladší děti jsou, mají třeba snahu, ale nesetrvají v obraze dlouho. Je to asi ovlivněno vývojem.

Zpěv a hudební exprese: dělají, zvládnou všechny věkové skupiny a baví je to.

Práce s modelovacím materiálem, s papírem: používají hodně při výrobě kostýmů. Vyráběly třeba brnění, slepičí oblek, koně, na kterých jezdily jako rytíři..

Dotazování a odpovídání: dělají málo, pro děti je obtížné vymyslet smysluplnou otázku. Někdy ani děti nedokáží odpovídat na otázky učitelky. Není to závislé tolik na věku, jako na rozvinutých komunikačních dovednostech.

Horká židle: je to pro děti obtížné.

Vnitřní hlasy: využívají, dětem nedělá problém předvést jak je někdo smutný, nazlobený atd. Obtíž jim činí emoce pojmenovat.

Zrcadlení: používají při cvičení, zvládnou děti od tří do šesti let a výš.

Témata na dramatickou výchovu čerpají paní učitelky z problematiky třídy. Hodně se věnují prosociálnosti, snaží se, aby se děti domluvily, uměly říct ne a neřešily konflikty rukama a pěstmi. Pokud chtějí využívat pohádku, vybírají z klasických, hodně využívají kumulativní pohádky, (O veliké řepě, Kuřátko a obilí, O kohoutkovi a slepičce).

Jaroslava

Paní učitelka Jaroslava má 32 let praxe. Praxi má ve dvou mateřských školách. Pracovala u všech věkových skupin dětí. Momentálně pracuje mateřské škole homogenního rozdělení tříd u tříletých dětí.

Maruška

Paní učitelka Maruška má 5 let praxe v jediné mateřské škole. Pracovala u všech věkových skupin dětí.

Paní učitelky **Jaroslava a Maruška** chtěly také společný rozhovor. Obě nyní pracují u tříletých dětí.

Obě paní učitelky ve své praxi dramatickou výchovu využívají během celého dne, při motivaci na zvířátka, při cvičení, při vycházce (když si hrají na vojáky), při námětových hrách. Děti se však setkávají i s dramatizací prostřednictvím divadla. Myslí si, že dramatická výchova je důležitá z důvodu rozvoje komunikačních dovedností, smyslu pro rytmus, představivost, paměť, smyslové vnímání, orientaci v prostoru. Paní učitelka Maruška souhlasí s kolegyní a ještě dodává, že si myslí, že děti si rozvíjejí všechny stránky své osobnosti.

Metodu improvizace využívají, nejen samy improvizují, ale i dětem dávají prostor pro improvizaci. Dětem dávají prostor pro improvizaci při spontánní hře, děti si staví domy, letadla a společně si pak na to zahrají. Improvizují při námětových hrách na kuchaře, rodinu. Tříleté děti podle paní učitelek nemají tak rozvinutou fantazii a stále se opírají o názor, takže ty zas tolik nápadů na téma nemají. Zvládnou si hrát v kuchyňce na kuchaře, ale potřebují stále motivaci učitelky, aby se hra nezvrtla v chaos. Starší děti vymyslí téma i samy. Jsou více iniciativnější oproti tříletým. Mají více zkušeností. Při námětových hrách nepotřebují takový dohled.

Metody dramatické výchovy si myslí, že využívají, ale ne všechny umí pojmenovat. Podle paní učitelek baví děti všechny činnosti, ve kterých jim dávají prostor pro spoluúčast.

Reflexe: využívají, myslí si, že ji zvládnou děti od tří do šesti let.

Asociační kruh: si myslí, že je těžký pro děti tříleté, už začínají zvládat čtyřleté a vyhovující je pro děti šestileté a výš.

Práce s rekvizitou zvládnou všechny děti (od tří do šesti let) a velice je to baví.

Narativní pantomima: podle paní učitelek zvládnou děti od tří do šesti let. Dělají ji hodně i při cvičení, při písničkách. Šestileté děti jsou podle nich schopné vymyslet i svůj pohyb. Ostatní děti věkově mladší dělají pohyb podle učitelky.

Plná pantomima: zvládnou děti od pěti, šesti let

Diskuse: je pro tříleté děti těžká, vzhledem k jejich vyjadřovacím schopnostem a myšlení. Děti čtyřleté až pětileté rozvinou dialog. Nejvíce efektivní je tato metoda u šestiletých dětí.

Hra v roli: je podle nich hodně využívaná metoda. Zvládnou ji děti tříleté až šestileté. Využívají ji hodně v námětových hrách.

Štronzo: slovo štronzo nevyužívají. Využívají však signálů, jako je cinknutí zvonečkem. Většina se otočí za signálem, ale jelikož je teprve říjen, myslí si, že to s dětmi natrénují.

Živý obraz: nezkoušely. Myslí si, že tříleté děti by tuto činnost nezvládly z důvodu neustálé potřeby pohybu. U předškolních dětí to dělaly, děti ji zvládly a měly tuto činnost rády.

Zpěv a hudební exprese: dělají každý den, zvládnou všechny věkové skupiny a baví je to.

Práce s modelovacím materiálem, s papírem: používají a je vhodná pro všechny věkové skupiny.

Dotazování a odpovídání: nedělají, je to velmi těžké. Myslí si, že i pro děti šestileté je tato činnost obtížná. Není to ovlivněno věkem, ale myšlením a slovní zásobou.

Horká židle: nezkoušeli.

Vnitřní hlasy: nezkoušely, více zkoušejí nálady a emoce. Ukazují si, jak vypadají, když jsou smutní, veselí.

Zrcadlení: používají při cvičení, zvládnou všechny děti.

Témata pro dramatickou výchovu čerpají paní učitelky z klasických pohádek.

Diana

Paní učitelka Diana má ve školství 40 let praxe. Z toho 19 let v mateřské škole a 21 let praxe u mládeže. Pracovala ve třech mateřských školách. Zkušenosti má se všemi věkovými skupinami dětí. Momentálně pracuje v homogenní mateřské škole, ve třídě šestiletých dětí. Při našem rozhovoru mluvila celou dobu o dramatizaci. Přitom ale měla na mysli dramatickou výchovu. Zaměnila termíny. Ve své praxi používá jak dramatizaci, tak dramatickou výchovu. Dramatizaci používá minimálně, převažuje dramatická výchova. Využívá i divadla, sama dětem hraje pohádky.

Paní učitelka si myslí, že dramatická výchova se dá využívat v mateřské škole a využívá ji. Podle jejího názoru ji využívá denně při motivacích, cvičení, zpívání, kdykoliv chce děti zaujmout a vtáhnout do tématu, při matematických představách, při hře na pohádky, při hře na emoce. Používá maňásky, pokrývku hlavy i jiné převleky. Myslí si, že dramatická výchova je důležitá, protože děti si prostřednictvím ní rozvíjejí slovní zásobu, mravní výchovu, manipulační dovednosti, hrubou, jemnou motoriku. Podle paní učitelky si rozvíjejí všechny oblasti obsažené v ŠVP PV. Myslí si, že se v dramatické výchově objevuje i environmentální výchova, když si děti hrají např. na pavouky.

Metoda improvizace je též ve třídě využívána. Paní učitelka říká, že improvizace vychází z momentální situace. Děti přijdou s nějakým nápadem, tak si na to zahrají nebo se něco ve třídě přihodí a navážou na tuto zkušenost. Děti něco vidí, využije toho a staví na jejich prožitku. Paní učitelka říká, že každý den děti přijdou s nějakým nápadem, na který navážou. Improvizace přichází ze situace.

Názor paní učitelky Diany na metody dramatické výchovy:

Reflexe: hodnocení s dětmi dělají. Paní učitelka si uvědomuje, že více hodnotí sama a prostoru dětem dává méně. Když děti hodnotí, tak i u šestiletých se najde pár dětí, které řeknou svůj názor a ostatní neřeknou nic. Většinou se každý den opakují ty samé děti. Myslí si, že je to ovlivněno komunikačními dovednostmi, sebevědomím.

Asociační kruh: nezkoušela.

Práce s rekvizitou: zvládnou všechny děti (od tří do šesti let) a velice je to baví.

Narativní pantomima: dělají neustále, hlavně s tříletými dětmi. Baví to i předškoláky. Nejvíce pro narativní pantomimu využívají říkanky, písničky.

Plná pantomima: je vhodná pro děti šestileté, protože v tomto věku jsou schopné vymyslet samy pohyb typický pro povolání, zvířátka, atd. Děti čtyřleté až pětileté nevymyslí, co předvádí, ale po zadání předvedou, co mají předvést. Paní učitelka si myslí, že je tato činnost závislá na temperamentu. Pokud je dítě průbojné, předvede, dítě introvert nebude chtít vystupovat před ostatními.

Diskuse: se využívá, děti dokáží odpovídat na otevřené otázky. Ale opět si paní učitelka myslí, že jsou děti průbojné, které rády odpovídají na otázky, a děti méně průbojnější, které nic nového nevymyslí a rády opakují po jiných dětech. A to i když dává slovo všem dětem.

Hra v roli: je podle ní nejvyužívanější metoda a děti velice baví. Přesto se setkala s některými rolemi, do nichž žádné z dětí nechtělo vstoupit, např. když hrály na Šípkovou Růženku, nikdo z dětí nechtěl být Šípkovou Růženkou. Dále když hráli na řepu nechtěl být nikdo bábou. Musela do role vstoupit učitelka. Myslí si, že vliv na to má i složení třídy, kdy ve třídě má 16 chlapců a 4 dívky.

Štronzo: myslí si, že zvládne skoro každé dítě, ale musí se to natrénovat.

Živý obraz: používají při cvičení. Např. držím pádlo a pak to rozehraji.

Zpěv a hudební exprese: dělají, zvládnou všechny věkové skupiny a baví je to.

Práce s modelovacím materiálem, s papírem: používají hodně při výrobě kostýmů.

Dotazování a odpovídání: nezkoušeli.

Horká židle: nezkoušeli.

Vnitřní hlasy: nezkoušeli.

Zrcadlení: používají při cvičení, zvládnou všechny děti.

Témata pro dramatickou výchovu jsou podle paní učitelky ovlivněny ŠVP PV, dále každodenními situacemi ze třídy. Témata jsou ovlivněna i výletem, třeba když byly v divadle, jely děti autobusem. Dramatickou výchovu naváží na zážitek z autobusu. Témata čerpá i z literatury, z klasických pohádek nebo si příběh vymyslí. Čerpá i z autorské pohádky např. od J. Koláře (Z deníku kocoura Modroočka) nebo pohádky, bajky od Eduarda Petišky.

Bára

Paní učitelka Bára má 25 let praxe ve školství a 11 let praxe s dětmi a dospělými v ústavu. Momentálně pracuje v mateřské škole s homogenními třídami, ve třídě šestiletých dětí. Zkušenost má se všemi věkovými skupinami.

Podle paní Báry se dramatická výchova v její praxi využívá. Myslí si, že dramatická výchova se prolíná celým dnem v rámci ranního a odpoledního bloku činností. Využívají gesta, mimiku, napodobují pohyb, napodobují nějaké postavy či zvířata. Při motivaci využívají maňásky, při tělocviku hrají na něco, využívají hry na emoce. Hrají si navzájem divadlo.

Podle paní Báry je dramatická výchova důležitá, protože si děti prostřednictvím ní rozvíjejí postoje k sobě samému, rozvíjí si postoje k učitelce, ke kamarádům i k širšímu okolí. Kromě toho si rozvíjejí fantazii, představivost, řeč, paměť a další. Rozdíl mezi dramatizací a dramatickou výchovou cítí.

Improvizaci využívá, myslí si, že děti předškolního věku mají potřebu vyjádřit nějaké postoje a pocity a ty vyjadřují právě prostřednictvím improvizace. Improvizuje sama i dává dětem prostor pro improvizaci při cvičení, při hudebně pohybových činnostech, při vyjadřování pocitů, v diskusním kruhu. (V diskusním kruhu, když s dětmi říkají říkanku a děti si vymýšlejí pohyb.) Podle ní je s improvizací větší problém u tříletých dětí, které se nedokáží ještě samy vyjádřit, nemají rozvinutou představivost. Učitelka je musí k improvizaci vést. Myslí si, že metody dramatické výchovy používá, ale přesně je neumí pojmenovat. Když jí dám nahlédnout do metod, zná skoro všechny, zde je její názor na metody:

Reflexe: zná pod pojmem hodnocení. Hodnotí s dětmi. Podle ní jsou všechny děti schopné hodnotit.

Asociační kruh: dělají, zvládnou všechny děti.

Práce s rekvizitou: využívají různé masky, klobouky, čepičky zvířátek, hůlky. Rekvizitu používají skoro při všem. Děti od tří do šesti let mají rekvizity velice rády.

Narativní pantomima: používají při písničkách, říkadlech a zvládnou ji všechny děti.

Plná pantomima: je pro děti těžší, při napodobě řemesel jsou schopné pohybem ztvárnit řemeslo. Myslí si, že pantomimu zvládnou děti od čtyř let a věkově výš.

Diskuse: se využívá, děti dokáží odpovídat na otevřené otázky. Těžší je pro tříleté.

Hra v roli: se používá často, děti rády vstupují do rolí. Zvládnou tříleté až šestileté děti.

Štronzo: myslí si, že zvládne skoro každé dítě, ale musí se to natrénovat.

Živý obraz: používají při cvičení. Hrály s dětmi na stromy, míč a pak obraz rozehrají.

Zpěv a hudební exprese: dělají, zvládnou všechny věkové skupiny a baví je to.

Práce s modelovacím materiálem, s papírem: používají hodně při výrobě kostýmů.

Dotazování a odpovídání, horká židle: zkoušeli, ale nemělo to v její třídě úspěch. Podle paní Báry jsou jedno nebo dvě děti, které si dokáží vymyslet otázku, zbytek dětí ve třídě už žádnou nevymyslí. Podle paní Báry jsou některé děti pasivní, tato činnost vyžaduje dávat pozor a přemýšlet a to se dětem nechce. Takže potom v této činnosti musí převzít iniciativu učitelka a to nemá už ten efekt, jaký by to mělo mít.

Vnitřní hlasy: zkoušela u dětí čtyřletých, ale děti nepochopily, co po nich učitelka chce.

Zrcadlení: používají při cvičení, děti tříleté nenapodobí vzor úplně dokonale, ale snaží se.

Témata pro dramatickou výchovu čerpá paní učitelka z pohádek, protože podle ní jsou dětem pohádky nejbližší. Nejvíce využívá klasickou pohádku, autorská pohádka se hodí jen někdy na nějaké téma ze ŠVP PV. Paní Bára používá kromě ústní lidové slovesnosti i knihy od Nataši Tanské (Madlenka je sama doma).

Kristýna

Paní učitelka má 8 let praxe v mateřské škole. Po maturitě nastoupila do mateřské školy v místě bydliště, ve které pracuje dodnes. Školka je heterogenní, takže ve své třídě má děti ve věku od tří do sedmi let. Ve třídě má 27 dětí, z toho je 14 chlapců a 13 dívek.

Podle ní dramatickou výchovu využívá. Myslí si, že je velmi důležitá, protože děti se prostřednictvím dramatické výchovy vyvíjejí po všech stránkách a získávají zkušenosti do života, kromě toho si rozvíjejí řeč, slovní zásobu, paměť, tvořivost. Děti baví divadlo, půjčují si loutky a improvizují, vymýšlejí si vlastní pohádky např. o řepě, čertech, ježibabě, princeznách. Paní učitelka má zkušenost, že když děti mají hrát podle známé pohádky, jako je Perníková chaloupka..atd., mají problém rozvázat komunikaci. Pokud si ale podle sebe vymyslí pohádku i příběh, hraje se jim pohádka lépe. Rozdíl mezi dramatizací a dramatickou výchovou cítí, ale názvy zaměňuje. Využívá dramatizaci i dramatickou výchovu. Dramatická výchova převažuje.

Prostor pro improvizaci dětem dává během celého dne v rámci ranního a odpoledního bloku činností. Nejvíce však při volné hře, cvičení, když si povídají o něčem, když si děti hrají divadlo a pohádky si vymýšlejí samy. Podle jejího názoru se více improvizace projevuje u šestiletých dětí, ale i u některých čtyřletých dětí. U tříletých je tady hlavně spontánní hra. Šestileté děti mají bohatou fantazii a často přijdou s různými nápady, které paní Kristýna využívá a společně si zahrají. Improvizace vychází hodně z potřeb dětí. Paní Kristýna si myslí, že metody dramatické výchovy asi nezná, když nahlédne do metod, zjistí, že je využívá, ale neví, že se některé tak nazývají.

Reflexe: využívají, myslí si že ji zvládnou děti od tří do šesti let.

Asociační kruh: asociace nechtějí většinou říkat tříleté děti. Takže je nenutí, ale děti ve věku od čtyř do sedmi let pokaždé něco vymyslí, často se i opakují po sobě.

Práce s rekvizitou: využívají čepičky zvířátek, obušek, hůlky, zvládnou všechny děti (tříleté až šestileté) a velice je to baví.

Narativní pantomima: využívají v písničkách, básních. Podle paní uč. zvládnou děti od tří do šesti let.

Plná pantomima: dělá problém všem dětem. Pokud chce dělat pantomimu, musí s dětmi nejdříve probrat, co dělá zedník, kuchař, a ukázat si společně pohyb, potom teprve si děti

vyberou jedno povolání a předvádí. Děti se stále potřebují opírat o názor. Vhodné pro děti ve věku od pěti, šesti let.

Diskuse: je těžká pro tříleté děti. Děti nevydrží dlouho sedět a být pozorné a to narušuje i šestileté děti.

Hra v roli: je podle paní Kristýny hodně využívaná metoda. Děti se při ní rády převlékají do kostýmů. Rády vstupují do rolí. Při vstupu do role zvířátek vstupují do rolí děti všech věkových skupin. Pokud je však role postavy, už se některým vstupovat do role nechce a tak je nenutí. Má zkušenost, že třeba děti nechtějí (při hře „Na řepu“) vstupovat do role babky.

Štronzo: si myslí, že zvládne skoro každé dítě. Tříletým dětem to musí pečlivě vysvětlit a natrénovat to s nimi.

Živý obraz dělají, je to pro ně složitější, ale baví je to.

Zpěv a hudební exprese: dělají, zvládnou všechny věkové skupiny a baví je to.

Práce s modelovacím materiálem, s papírem: používají hodně při výrobě kostýmů. Vyráběli pro dvanáct měsíčků ohniště, jahody.

Dotazování a odpovídání, horká židle: nezkoušela

Vnitřní hlasy: nezkoušela.

Zrcadlení: používají při cvičení.

Témata čerpá z pohádek, z aktuálního dění, z problematiky třídy, z nápadů dětí. Téma je ovlivněno i ŠVP PV. Čerpá ze své fantazie, vymýšlí si příběhy k tématu, čerpá z lidových písní, klasických pohádek.

Romana

Paní učitelka Romana má 30 let praxe v mateřské škole. Pracovala u všech věkových skupin dětí. Praxi má ve třech mateřských školách. Momentálně pracuje ve školce homogenního rozdělení dětí. Pracuje ve třídě čtyřletých až pětiletých dětí. Ve třídě má zapsaných 28 dětí.

Podle paní Romany dramatickou výchovu využívá v rámci ranního a odpoledního bloku. Nejvíce při námětových hrách, dále dětem vytváří modelové situace: „Co bys dělal, kdyby ses ztratil?“ atd. Dramatickou výchovu používá i při motivaci (mění hlasy, gesta, vstupuje do role, používá rekvizity, maňásky), když dětem hraje divadlo. Využívají nejvíce metodu hru v roli, rekvizity, metodu improvizace..

Rozdíl mezi dramatizací a dramatickou výchovou cítí. Improvizaci využívá, reaguje na potřeby dětí, pokud děti přijdou s nějakým nápadem, odloží svoji přípravu na jiný den a využije nápadů dětí. Děti improvizují i při spontánních hrách, když si hrají na něco.

Reflexe: využívá, myslí si že ji zvládnou děti od tří do šesti let.

Asociační kruh: představitost využívají. Asociace nechtějí většinou říkat tříleté děti. Takže je nenutí, ale děti ve věku od čtyř do šesti let pokaždé něco vymyslí, často se i opakují po sobě.

Práce s rekvizitou: využívají čepičky zvířátek, čepice policisty, kuchaře, hůlky, paruky, zvládnou ji všechny děti (od tří do šesti let) a velice je to baví. Setká se i s dětmi, které rekvizitu nechtějí, hlavně se jedná o přikrývky hlavy, přesto do role vstoupí. Tyto děti nenutí brát si rekvizitu.

Narativní pantomima: využívají v písničkách, básničkách, při vypravování. Podle paní uč. zvládnou děti od tří do šesti let. Tuto metodu využívají skoro pořád, protože děti nevydrží dlouho v jedné poloze, takže s pohybem je baví vše více.

Plná pantomima: používá ji málo, protože je pro děti těžká. U předškoláků se dá zvládnout. U tříletých dětí není myšlení konkrétní, potřebují se o něco opírat, o nějaký názor. Pokud budou o víkendu v lese, tak děti dokážou předvést, jak chodí po lese, ale musí to mít na něčem prožité. Bez předešlé zkušenosti to tříleté děti nepředvedou.

Diskuse: používá diskusi, zvládnou ji všechny děti.

Hra v roli: tuto metodu používá nejvíce. Má zkušenost, že děti si neumí poradit s negativní rolí nebo do ní nechtějí vstupovat.

Štronzo: myslí si, že zvládne skoro každé dítě. Tříletým dětem to musí pečlivě vysvětlit a natrénovat to s nimi. Baví je to.

Živý obraz: dělají, je to pro ně složitější, ale baví je to. Tříleté děti na začátku září neudělají živý obraz, ale na konci zimy už ano.

Zpěv a hudební exprese dělají, zvládnou všechny věkové skupiny a baví je to.

Práce s modelovacím materiálem, s papírem používají hodně při výrobě kostýmů.

Dotazování a odpovídání: dává dětem sama otevřené otázky a děti zvládnou odpovědět od čtyř let. S vymyšlením otázek je to pro děti složitější.

Horká židle: nezkoušela.

Vnitřní hlasy: vyjádření pocitů zvládnou.

Zrcadlení: používají při cvičení, velmi je to baví. Čím menší děti, tím více potřebují nápodobu učitelky. U předškolních dětí napodobují děti kamarády.

Podle paní učitelky zvládnou tyto metody všechny děti, hodně záleží na jejich rozumových schopnostech, na temperamentu. Ale většinou to baví všechny věkové skupiny. Mladší děti zvládnou metody trochu jinak než starší děti, ale jde především o prožitek a ten budou mít všechny děti.

Témata pro dramatickou výchovu čerpá ze životních situací, z problematiky třídy, ze ŠVP PV. Pro dramatickou výchovu využívá klasické pohádky, především využívá kumulativní pohádky. Používá básně a písně z ústní lidové slovesnosti. Dále čerpá z poezie od P. Šruta, J. Vodňanského, J. Žáčka, písně od Z. Svěráka.

Valentýna

Paní učitelka Valentýna má 7 let praxe. Pracovala ve dvou mateřských školkách. Nyní pracuje v homogenní mateřské škole ve třídě tříletých dětí. Ve třídě má zapsáno 28 dětí.

Paní Valentýna si myslí, že dramatickou výchovu ve své praxi využívala i nadále využívá. Využívá metody improvizace, hry v roli, dramatickou výchovu využívají i v námětových hrách na kuchaře, kadeřnici, při cvičení atd. Myslí si, že dramatická výchova je důležitá, prostřednictvím dramatické výchovy se mohou děti projevit, zde se projevuje i jejich individualita, jejich fantazie, řeč, myšlení... Rozdíl mezi dramatizací a dramatickou výchovou necítí.

Improvizaci využívá, myslí si, že věk nehraje roli, každé dítě něco napadne a každé dítě dokáže improvizovat. Improvizace však bude jiná u tříletého dítěte a u šestiletého dítěte. Čím je dítě starší, tím je improvizace více rozvinutá, zapojuje do ní kromě gest a pohybu i slovo, věty. Naopak mladší dítě bude improvizovat nápadem, pohybem, gesty, slovem minimálně. Prostor pro improvizaci dává dětem při spontánních hrách, při hře, při námětové hře, při cvičení.

Reflexe: využívá, myslí si, že ji zvládnou děti od tří do šesti let.

Asociační kruh: asociace je podle p. uč. těžká pro tříleté děti.

Práce s rekvizitou: využívají čepičky zvířátek, hůlky, zvládnou všechny děti (od tří do šesti let) a velice je to baví.

Narativní pantomima: využívají v písničkách, básničkách. Podle paní uč. zvládnou děti od tří do šesti let.

Plná pantomima: dělá problém všem dětem. Děti se stále potřebují opírat o názor. Zvládnou ji děti od pěti, šesti let.

Diskuse: je těžká pro tříleté děti

Hra v roli: je podle paní učitelky hodně využívaná metoda. Děti se při ní rády převlékají do kostýmů. Rády vstupují do rolí.

Štronzo: si myslí, že zvládne skoro každé dítě. Tříletým dětem to musí pečlivě vysvětlit a natrénovat to s nimi.

Živý obraz: využívají při cvičení

Zpěv a hudební exprese: dělají, zvládnou všechny věkové skupiny a baví je to.

Práce s modelovacím materiálem, s papírem: používají hodně při výrobě kostýmů.

Dotazování a odpovídání, horká židle: používají v kruhu, hodnotí den a situaci, co se líbilo/nelíbilo.

Vnitřní hlasy: děti se dokáží vcítit do pocitů, tříleté děti se nedokáží slovně vyjádřit. Ale umí emoce předvést mimikou.

Zrcadlení: používají při cvičení, tříleté děti nenapodobí dokonale, ale baví je to.

Podle paní Valentýny baví děti dělat všechny aktivity. Témata volí přiměřené věku, většinou jsou to témata o nemocech, kamarádech, problematika ze třídy. Téma je ovlivněno i ŠVP PV. Pro dramatickou výchovu využívá klasické pohádky, poezii z ústní lidové slovesnosti, poezii od J. Žáčka, F. Nepila.

3.2 Závěrečné vyhodnocení z polostrukturovaných rozhovorů

aneb Jak to vidí učitelky

Všechny paní učitelky, se kterými jsem vedla polostrukturovaný rozhovor se shodují v tom, že dramatická výchova se dá v mateřské škole využít, stejně tak i metody dramatické výchovy a metoda improvizace. Samy využívají metody dramatické výchovy i metodu improvizace. Dále se shodují v tom, že improvizace je závislá na věku dítěte. Myslí si, že každé dítě má nějaký nápad, děti jsou schopné improvizace již od tří let věku. Improvizace se však liší v provedení.

Dítě tříleté většinou improvizuje mimikou, gesty, nápadem či pohybem. Šestileté dítě je v improvizaci více tvořivější, kromě nápadu, pohybu a mimiky improvizuje i slovem. Tříleté děti potřebují mít za sebou učitelku, která bude jejich improvizaci rozvíjet. Předškolní děti dokáží improvizovat i delší dobu a hru si samy řídit. Předškolní děti jsou schopné si samy i vymyslet a zahrát divadlo.

Prostor pro improvizaci dávají učitelky během celého dne v rámci ranního a odpoledního bloku činností. Nejvíce při ranním kruhu, kdy si s dětmi povídají. Kladou dětem otevřené otázky, na které děti odpovídají. Dále při spontánní hře, cvičení, v hudebně - pohybových činnostech, v námětových hrách. Improvizují i v momentě, kdy přijde dítě s nějakým nápadem nebo hrou. V tu chvíli jsou ochotné dát stranou svou přípravu a využít nápadů dětí.

Dále se paní učitelky shodly v tom, že metody dramatické výchovy jsou nejvhodnější pro šestileté děti. Zde jsou metody nejefektivnější. U tříletých dětí nejsou všechny metody tak efektivní, přesto z nich děti mají prožitek. Paní učitelky se shodly, že metody, které vyžadují mluvení či přemýšlení, dělají problém všem dětem.

Shodly se, že metoda dotazování a odpovídání je pro děti náročná, a to protože tato činnost vyžaduje pozornost a přemýšlení. Dále je vázána na rozvoj komunikačních dovedností, na slovní zásobu, na umění klást otázky, což i šestiletým dětem dělá problém. Další metoda, která je podle paní učitelek náročná, je diskuse. Diskusi by zařadily u pětiletých a šestiletých dětí. Tato metoda se opírá o rozvinuté myšlení a komunikační dovednosti. Metody dotazování a odpovídání a diskuse jsou vázány na aktivitu a pasivitu dětí. Aktivních dětí je velmi málo. Většinou se najde jen pár dětí, které se účastní a komunikují. Tyto děti se opakují každý den.

Pantomimu by zařadily také od pěti až šesti let. Podle paní učitelek je pro tříleté děti náročná metoda asociací. Tuto metodu a metodu živého obrazu by zařadily až od čtyř let.

Metody, které by zařadily od tří do šesti let a výš jsou: reflexe, narativní pantomima, práce s rekvizitou, hra v roli, zpěv a hudební exprese, práce s papírem a modelovacím materiálem, zrcadlení. Metodu štronzo, jak říkají paní učitelky, když se natrénuje, zvládnou již tříleté děti.

Podle paní učitelek jsou metody jako asociační kruh, pantomima, diskuse, živý obraz, dotazování a odpovídání, horká židle a vnitřní hlasy pro tříleté děti náročnější.

3.3 Můj názor na dramatickou výchovu v mateřské škole

v závislosti na věku

Většinu metod jsem si sama vyzkoušela v prvním výzkumném šetření, když jsem u různých věkových skupin dětí v mateřské škole provedla zúčastněné pozorování. S některými metodami jsem již zkušenost měla. U uvedených věkových skupin dětí (tříleté, čtyř až pětileté, šestileté) jsem nevyužila vždy všechny metody. A to z důvodu respektování potřeb dětí a respektování individuálních a věkových zvláštností dětí.

Tříleté děti mají problém s asociacemi. Nedokáží si něco představit nebo nechtějí nic říkat. Jedno dítě vymyslí „houby“ a zbytek dětí ve třídě opakuje asociaci až dokonce. Myslím si, že tato činnost je závislá na vývoji představivosti, fantazie, ale také na zkušenosti. Tříleté děti se více opírají o názor, o to, co viděly. Neurčitost dětem mnoho neříká. Přesto, bych tuto činnost u tříletých dětí nezavrhovala, protože každodenní zkušenost s touto metodou děti rozvíjí. Navíc děti se při činnosti musí poslouchat, učit se předávat slovo.

Jelikož mám praxi sedm let v mateřské škole, mohu potvrdit že pantomimu opravdu zvládnou pěti až šestileté děti. Ale samozřejmě ji může některá z učitelek využívat i u dětí čtyřletých. Záleží to na dětech ve skupině, na jejich motorických schopnostech, na logickém myšlení. Opět to záleží na předešlých zkušenostech, těžko dítě předvede, co dělá kominík, když nikdy nevidělo kominíka. Opět je to závislé na zkušenostech, na dostatečných informacích, na vývoji myšlení. Metodu živého obrazu jsem zkoušela poprvé v dramatické lekci Kozí pohádka. Myslím si, že ji zvládnou čtyřleté děti a výš. Ale i u tříletých dětí bych tuto činnost zařazovala, aby získávaly zkušenosti. A pokud činnosti děti baví a mají z nich radost, nevidím důvod, proč je nezařazovat.

Dále souhlasím, že metody, jako je asociační kruh, pantomima, diskuse, živý obraz, dotazování a odpovídání, horká židle a vnitřní hlasy, jsou pro tříleté děti náročnější. Děti je nezvládnou tak jako starší děti, a proto nejsou tak efektivní. Navíc metody dotazování a odpovídání, horká židle, vnitřní hlasy, diskuse, jsou metody, které jsou závislé na rozvoji slovní zásoby, schopnosti klást smysluplné otázky. Horká židle a vnitřní hlasy jsou ještě navíc metody závislé na empatii, schopnosti vcítit se do pocitů druhého dítěte. Metody však nezavrhují, určitě bych je čas od času zařazovala, aby s nimi měly děti zkušenost.

Dále souhlasím s názorem ohledně metod, které by paní učitelky zařadily od tří do šesti let a výš. Jedná se o metody, jako je reflexe, narativní pantomima, práce s rekvizitou, hra v roli, zpěv a hudební exprese, práce s papírem a modelovacím materiálem, zrcadlení, štronzo. Tyto metody jsou blízké všem věkovým skupinám dětí. Děti rády vstupují do rolí, oblékají si rekvizity. Navíc mám zkušenost z první výzkumné části, že děti stydlivé jsou v roli úplně jiné. Dokáží mluvit hlasitě a improvizovat. Narativní pantomima je zase výborná v tom, že ji dělá celá skupina dětí, takže se tu krásně zapojí i ty stydlivé, které by samy před třídou nevystupovaly. Děti si při narativní pantomimě zaujatě improvizují, lépe si pamatují text, který říkáme nebo zpíváme. Tato metoda je výborná v momentě, když chcete děti učit novou píseň nebo báseň.

Určitě sdílím stejný názor jako paní učitelky ohledně improvizace. Improvizace jsou schopné všechny děti, protože každé dítě něco napadne. Myslím si, že improvizace vyplývá z potřeb dětí. Když děti přijdou s nápadem, měla by toho opravdu učitelka využít. Protože to, co děti zajímá, dokáží nejvíce prožít a prostřednictvím prožitku si děti nejvíce pamatují. Jinak určitě improvizuje tříleté dítě, jinak šestileté. Souhlasím plně s paní učitelkami. Přesto se dá improvizace použít, kdykoliv děti přijdou s nápadem, při cvičení, při narativní pantomimě, při hře v roli, při živém obraze, při námětových hrách (děti vstupují do rolí, vytváří si objekt nebo prostor, ve kterém hru rozehrají), při hudebně pohybových činnostech, při kladení otevřených otázek, při metodách dotazování a odpovídání, vnitřní hlasy, při dotváření příběhů. Improvizovat může podle mě dítě všude tam, kde mu dáme prostor pro spoluúčast a prostor pro sebevyjádření.

ZÁVĚR

Předškolní období je obdobím, kdy dochází u dítěte k největšímu rozvoji v jeho osobnostním i v jeho sociálním vývoji. U dítěte se formují charakterové vlastnosti, rozvíjí se smyslové vnímání, myšlení, paměť, řeč, představivost, fantazie, pozornost a tvořivost. Dítě se prostřednictvím kontaktu s lidmi (pedagogy, uklízečkami, kuchařkami, rodiči, dětmi) učí sociálním rolím. Učí se, jak se má chovat, učí se pravidlům společnosti, pravidlům ve třídě. Dále se učí spolupracovat, chovat se empaticky a prosociálně. Učí se nejen jak se má chovat k sobě samému, ale i ke svým vrstevníkům a širšímu okolí. V tomto věku získává spoustu nových informací, které se učí zpracovat a využít ve prospěch nejen svůj, ale ve prospěch okolí. Získává informace o svém těle, o přírodě, o ochraně prostředí.

Pro dítě jsou všechny aktivity prospěšné, ale pedagog musí vědět, co chce u dítěte rozvíjet. Dále musí vědět, že dítě si zapamatuje jen to, co také prožije. Proto je dramatická výchova vhodná pro děti už v předškolním věku, protože děti si prostřednictvím prožitku lépe pamatují. Navíc dramatická výchova uspokojuje všechny potřeby podle Masonovy pyramidy potřeb. Umožňuje dítěti uspokojit potřebu pohybu nejen v různých metodách, ale i v průpravných hrách a cvičeních (viz příloha Průpravné hry a cvičení). Prostřednictvím dramatické výchovy se vytváří ve třídě příjemná atmosféra, která uspokojuje potřebu jistoty a bezpečí. Navíc ve třídě, kde se dramatická výchova uplatňuje, se společně s dětmi vytváří smysluplná pravidla, která také uspokojují potřebu bezpečí a jistoty. Při uplatňování metody improvizace, hry v roli, narativní pantomimě a dalších... si děti rozvíjejí tvořivost, fantazii, rozvíjejí si zájmy a prostřednictvím toho se seberealizují, tudíž si rozvíjejí potřebu sebepoznání, seberealizace, sebejistoty. Proto je velmi dobré využívat dramatickou výchovu už v předškolním vzdělávání.

Svou práci jsem rozdělila do dvou částí. První část je teoretická. Zde se zabývám termínem dramatická výchova, rozdílem mezi divadlem a dramatem, cíli a hodnotami dramatické výchovy, metodami a technikami dramatické výchovy, metodou improvizace, rolí učitele při dramatické výchově, aktuálností témat využívaných v dramatické výchově a literaturou vhodnou pro dramatickou výchovu.

Druhá část je praktická. Pro svou práci jsem využila kvalitativního šetření. Praktickou část jsem si rozdělila na první výzkumnou část, při které jsem použila metodu zúčastněného pozorování a skupinového rozhovoru u dětí. S dětmi jsem zahrála dramatickou lekci a z jejich reakcí jsem pozorovala, které metody jsou vhodné pro děti ve věku 3, 4 - 5, 6 let. Ve druhé

výzkumné části jsem se zaměřila na učitelky, s kterými jsem vedla polostrukturované rozhovory. Výzkumné cíle jsem měla dva a prostřednictvím těchto šetření jsem zjistila, že zvládnutí metod je ovlivněné nejen věkem, ale i počtem dětí ve třídě, motivací učitelky, zájmy a potřebami dětí. Podle Valenty víme, že nejde o produkt, ale o prožitek a toho jsou schopné všechny děti. Stejně tak jsou všechny děti schopné improvizace.

Proto je důležité dramatické metody i metodu improvizace v mateřských školách zařazovat.

Dramatická výchova pomáhá dětem ujasňovat vztahy, pomáhá jim pochopit každodenní problémy a konflikty. Prostřednictvím ní se učí, jak se mají zachovat v určitých situacích.

Byla bych ráda, kdyby má práce posloužila dalším učitelkám jako inspirace pro dramatickou výchovu s dětmi.

POUŽITÁ LITERATURA:

1. BUDÍNSKÁ H.: *Hry pro šest smyslů*. Praha. NIPOS - ARTAMA, 2012. ISBN 978-80-7068-015-5.
2. BUDÍNSKÁ H.: *Ať si mohou naše děti ve své školce hrát!: Tvořivá hra s nejmenšími*. Praha: IPPOS - ARTAMA, 1992. ISBN 80-7068-0407.
3. CISOVSKÁ H.: *Možnosti dramatické výchovy v rozvoji osobnostně sociální kompetence budoucích učitelů*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003.

ISBN 80-7042-295-5.
4. GEBHARTOVÁ V.: *Literatura pro děti*. Praha: SPN, 1987.
5. KOŤÁTKOVÁ S. A KOL.: *Vybrané kapitoly z dramatické výchovy*. Praha: Univerzita Karlova, 1998. ISBN 80-7184-756-9.
6. LANGMEIER J., LANGMEIER M. , KREJČÍŘOVÁ D.: *Vývojová psychologie s úvodem do vývojové neurofyzologie*. Praha: H&H, 2002. ISBN 80-7319-016-8.
7. MACHKOVÁ E.: *Malý průvodce dramatickou výchovou v mateřské škole*. Praha: ARTAMA, 1992. ISBN 80-7068-047-4.
8. MACHKOVÁ E.: *Metodika dramatické výchovy*. Praha: NIPOS, 2011. ISBN 978-80-7068- 250-0.

9. MACHKOVÁ E.: *Projekty dramatické výchovy pro mladší školní věk*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978- 80-262-0374-2.

10. MACHKOVÁ E.: *Úvod do studia dramatické výchovy*. Praha: NIPOS, 2007. ISBN 978-80-7068-207-4.

11. MARUŠÁK R.: *Literatura v akci, Metody dramatické výchovy při práci s uměleckou literaturou*. Praha: AMU, 2010. ISBN 978-80-7331-172-8.

12. MÉGRIEROVÁ D.: *100 námětů pro dramatickou výchovu*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-288-2.

13. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY: *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: VÚP, 2005. ISBN 80-87000-00-5

14. MORGANOVÁ N. a SAXTONOVÁ J.: *Vyučování dramatu - Hlava plná nápadů*. Praha: IPOS-ARTAMA, 2001. ISBN 80-901660-2-4.

15. PROVAZNÍKOVÁ V.: *Kozí pohádka*. Praha: Albatros, 2007. ISBN 978-80-00-02014-3.

16. SVOBODOVÁ E. , ŠVEJDOVÁ H.: *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0020-8.

17. STRAKA A.: *Hrátky s pohádkami*. Brno: MC, 2001.

18. ŠVEJDOVÁ H.: *V každém malém jablíčku je malá jabloň aneb Využití dramatické výchovy při práci s tématickými celky v mateřské škole v kontextu s cíli předškolního vzdělávání*. Plzeň: Pedagogické centrum, 2001. ISBN 80-7020.086-3.

19. VALENTA J.: *Dramatická výchova a sociálně psychologický výcvik*. Praha: ISV, 1999. ISBN 80-85866-40-4.

20. VALENTA J.: *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: GRADA, 2008. ISBN 978-80-247-1865-1.

21. WAY B.: *Rozvoj osobnosti dramatickou improvizací*. Praha: ISV, 1996. ISBN 80-85866-16-1.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I- Tematický celek Kozí pohádka

Příloha II- Průpravné hry a cvičení

Přílohy

Příloha I

Tematický celek: Kozí pohádka

Vypracovala: Svatošová Lucie, 3. ročník MŠK

Cíl:

- rozvoj a užívání všech smyslů
- rozvoj komunikativních dovedností (verbálních i neverbálních) a kultivovaného projevu
- rozvoj tvořivosti (tvořivého myšlení, řešení problémů, tvořivého sebevyjádření)
- rozvoj a kultivace mravního i estetického vnímání, citění a prožívání
- posilování prosociálního chování
- vytvoření povědomí o mezilidských morálních hodnotách
- rozvoj úcty k životu ve všech jeho formách

Očekávané výstupy:

- dítě zvládá vnímat a rozlišovat pomocí všech smyslů (sluchově rozlišovat zvuky a tóny, zrakově rozlišovat tvary předmětů a jiné specifické znaky, rozlišovat vůně, chutě, vnímat hmatem...)
- dítě se umí domluvit slovy i gesty, umí improvizovat
- dítě umí řešit myšlenkové i praktické problémy, hledat různé možnosti a varianty
- dítě zvládne vyjádřit souhlas i nesouhlas, říci „ne“ v situacích, které to vyžadují (v ohrožujících, nebezpečných situacích)

- dítě si umí uvědomit svá práva ve vztahu k druhému, přiznávat stejná práva druhým a respektovat je
- dítě si umí vytvořit základní dětskou představu o pravidlech chování a normách společenských
- dítě zvládne rozlišovat aktivity, které mohou zdraví okolního prostředí podporovat a které je mohou poškozovat

Vzdělávací nabídka:

- Smyslové a psychomotorické hry
- Hry a činnosti zaměřené k poznávání a rozlišování zvuků, užívání gest
- Smyslové hry, nejrůznější činnosti zaměřené na rozvoj a cvičení postřehu a vnímání, zrakové, sluchové paměti, koncentrace pozornosti
- estetické a tvůrčí aktivity (slovesné, výtvarné, dramatické, literární, hudební, pohybové a další)
- hry, přirozené i modelové situace, při nichž se dítě učí přijímat a respektovat druhého
- různorodé společné hry a skupinové aktivity (námětové hry, dramatizace, konstruktivní a výtvarné projekty)
- ekologicky motivované hrové aktivity

Příprava činností

- **Diskuse:**

Byla jedna pohádka a tam žila kůzlátka. Nevěříte, pojdte hned prozkoumat ten pohádkový svět.

Cíl: motivování tématem, rozvoj komunikativních dovedností, rozvoj tvořivosti

„Děti, už jste někdy byly v pohádce? Tak my budeme společně do pohádky cestovat.

Ted' bych potřebovala poradit, jak se do takové pohádky dostaneme.“

Necháme dětem prostor pro tvořivost.

(Můžeme mít vymyšlené možnosti: Pojedeme, dojdeme, přičarujeme? Jak přičarujeme, prstenem, klíčem? Čím ještě by se dalo?)

Čarujeme se do pohádky, poletíme tam a zpátky. Čáry máry, čáry máry beniky....(uč se ptá dětí jaký stroj si vymyslely, na čem poletí)

- **Let dětí do pohádky, letíme na píseň Ať žijí duchové...**

Cíl: uvolnění dětí, naplnění potřeby pohybu, nabuzení atmosféry, rozvoj prostorové orientace v imaginárním prostoru

Uč. si nasadí čepici s kozími rohy a je koza. „Dětičky moje, snad nejsme už v pohádce?“

Tak to vám povím pohádku:

Jak si vlk na kozu hrál

jak se pak sám kozy bál,

jak se vlku všichni smáli,

v rybníku ho vykoupali, ten ti ale vypadal.

Tak a teď pěkně po pořádku to musíme na zahrádku,

tam je kozí domeček,

vrátka a na nich zámeček.“

- **Prostor pro živý obraz**

Cíl: rozvoj představivosti, fantazie, umět ovládat své tělo - udržet ho na chvíli nehybným

„Jak ten kozí domeček asi vypadal.? Měl střechu křivou, rovnou, jeden komín, nebo dva?“

Děti udělají podle představ.

„Máma koza právě vstala,

klobouk šňůrkou přivázala

Dětičky moje kam jsem si jen dala ten košík? A už ho mám.“

- **Prostor pro asociace dětí: „Je děti co vás napadne, když se řekne košík.?“**

Cíl:rozvoj představivosti a fantazie

Učitelka posílá po kruhu dětem košík a děti říkají své představy

„Koza půjde pro zelí“

- **Narativní pantomima na píseň „ Šel zahradník do zahrady s motykou. “**

Cíl: rozvoj paměti, tvořivého myšlení, pohybové paměti

„Kde by se dalo zelí sehnat.? Kdo mi poradí?“

Prostor pro nápady dětí.

„Kde roste zelenina a jak jí dostaneme ven?“ (V zemi, na záhoně).

Uč. nasadí čapku jako zahradník. A už jdou vykopávat zelí a jinou zeleninu. Do rytmu každé dítě vykopává zeleninu. Každý si ukazuje, jak má velikou.

- **Prostor pro nápady dětí: Co by se dalo nakoupit v zelenině**

„Děti co by se ještě dalo koupit v zelenině?“

„Naše koza koupila.....“

- **Koza koupila....**

Cíl: procvičení sluchové paměti

Děti sedí v kruhu a učitelka začne, co koza koupila.

Dítě vedle pokračuje, řekne zeleninu, která byla řečena a vymyslí další. Postupně přibývá více zeleniny a děti si musí všechny zapamatovat.

- **Narativní pantomima jak trháme jablíčka**

Cíl: rozvoj paměti, tvořivého myšlení, pohybové paměti

„Kde roste ovoce a co se s ním musí lidi udělat než ho dají do obchodu- zeleniny?“ (na stromě, natrhat).

Do rytmu písně: Pod naším okýnkem.

Šátky jako Ančičky

- **„Poznej hmatem co je v košíku a rozděl ovoce a zeleninu.“** Rozdělíme do různých košíků.

Cíl: rozvoj hmatového vnímání, umět třídit podle společných znaků

Proč neměly kůzlátka nikomu otvírat?

- **Diskuse:**

Cíl: rozvoj komunikativních dovedností (verbálních i neverbálních) a kultivovaného projevu

Prostor pro nápady dětí.

„Komu bychom mohly otevřít? A co když bude vlk kůzlátkům něco slibovat, že jim něco dá, když mu otevrou?“

„Než odešla koza z domu, přikázala dětem:

Děťátka, dejte pozor na vrátka,

zlý vlk ať si čeká venku.

Já se vrátím za chvíli.

Máma koza šla a šla a takhle si zpívala.“

- **Píseň: Kulatá kapusta, kadeřavé zelí**

Cíl: rozvoj rytmu, rozvíjet u dětí schopnost improvizovat, posilovat paměť

Hudebně pohybová improvizace na píseň Kulatá kapusta

S dětmi vymyslíme pohyby, které budeme na píseň provádět.

Př. Děti rozděleny do dvou kruhů, kruh uprostřed je zelí, vnější kruh je kapusta.

Kulatá kapusta - *jde vnější kruh*, kadeřavé zelí - *vnitřní kruh dělá rukama nahoru a dolů, jak je kadeřavé.*

„Taneček veselý, spolu tančit chtěly.“ *Idou oba kruhy*

„Doprava, doleva kapusta se koulí“ - *vnější kruh ruce v bok a natočení vpravo, vlevo,*

„zelí zas na čele velikou má bouli.“ - *vnitřní kruh si drží hlavy.*

„Kůzlátka si hezky hrála.

Čáry máry beniky, teď jste kůzlátka.“

- **S čím si mohla hrát?**

Cíl: rozvoj tvořivého myšlení, komunikativních dovedností, rozvoj představivosti a fantazie, rozvoj prostorové orientace v imaginárním prostoru

„Co mohou mít za hračky a jaké hračky máte u vás doma?“

„S jakou hračkou si nejraději hraješ ty?“ Prostor pro děti. „Řekni nějakou hračku a vymysli, co je pro ni typické.“ PŘ. auto- točíme volantem. Dítě řekne hračku, předvede pohyb, který pak předvedou všechny děti.

„Buch, buc, buch, ozvalo se na vrátka.

To jsem já, bradička bílá,

nesu vám bílé zelíčko,

tak otevřete maličko.

A co kůzlátka otevřela, jak to s nimi dopadne?

První chtělo, druhé ne.

Jéje, to ti byla mela.

Nakonec se pohádala.

- Je děti už se vám někdy stalo, že jste se s někým pohádaly nebo popraly? Kdo by nám chtěl o tom říci? Každý děláme chyby i dospělí se někdy hádají.“

Vyslechneme si děti a následně improvizujeme. Děti by se měly omluvit nebo to napravit.

- **Kooperativní výtvarná činnost**

Cíl:

- rozvoj komunikativních dovedností, být schopni se domluvit, respektovat se, respektovat názor ostatních
- chovat se podle pravidel ve třídě
- učit se žít ekologicky a umět pracovat s odpadovým materiálem, umět pracovat v trojrozměrném prostoru, rozvíjet estetický vkus, fantazii

Motivace: „*Děti, kůzlátka se asi nakonec domluvila jestli otevřou nebo ne. Uměly byste se také domluvit? Tak to zkusíme, jak obстоjíte v domlouvání. Teď si vyrobíme ve skupinkách kozí domečky.*“

Skupinová práce – Výroba kozích domků

Pomůcky: velké kartonové krabice, balící papír, křídly, netradiční materiál- látky, natrhané papíry, víčka od pet lahví, vlny...

Děti se rozdělí do skupin maximálně po čtyřech. Společnými silami z krabic udělají domečky. Musí se domlouvat, radit. Je to společná práce.

Reflexe: „ Jak vám šlo domlouvání? Co pro vás bylo těžké - lehké? Co se vám líbilo - nelíbilo?“

„Vy jste jako ta kůzlátka a já ten vlk“

- **Hra v roli:** Učitelka přehodí čapku vlka a je vlk. Děti jsou kůzlata.

Obchází každý domeček a prosí, aby ho kůzlátka pustila dovnitř. Děti říkají: „ Ne, nepustím tě.“ Po dokončení s dětmi hodnotíme. „Jaké to bylo, když musely někoho odmítnout? Jaké to bylo, když nás kůzlátka jako vlky odmítaly. Bylo těžké říci ne?“

Cíl: rozvoj a kultivace mravního i estetického vnímání, citění a prožívání, rozvoj improvizace

Motivace: „*Děti, kůzlátka v naší pohádce poznala vlka podle hlasu. To muselo být velice těžké. Pojdte zkusíme si jak je těžké poznat někoho po hlase.*“

- **Poznej kamaráda podle hlasu, kdo promluvil**

Cíl: rozvoj sluchového vnímání, paměti

Učitelka vybere čtyři děti nebo se přihlásí dobrovolníci, ostatní děti se otočí k dětem zády. Zvolené děti na přeskáčku říkají: „Jsem vlk. “A ostatní poznávají po hlase, kdo právě promluvil.

„*Kde se vzala tu se vzala, máma koza zadupala.*

A co vlk? Ten se lek a utíkal,

a jak utíkal, zakopl, spadl a rovnou do rybníka.

Smála se mu i ta štika, to vám bylo divadlo.

A jak to dál dopadlo s veselými kůzlátky?

Halí – belí, snědla zelí

Ještě zbylo na neděli a to je konec pohádky.“

- **Hostina, poznej podle chuti**

Cíl: rozvoj chuťového vnímání, umět rozpoznat chutě

Učitelka dává dětem, které mají zavřené oči, ovoce a zeleninu a děti poznávají podle chuti, co to je. Zkouší říci, zda je to sladké, kyselé...

A co kdyby kůzlátka maminku neposlechla?

- **Vnitřní hlasy**

Cíl: umět se vcítit do pocitů druhých, umět pojmenovat emoce

Jsme jako maminky

„Představte si, že by ta pohádka byla jinak, kůzlátka by neposlechla maminku a vlka dovnitř pustila. Vy jste jako ty maminky. Co by prožívala maminka, kdyby přišla domů a nikdo tam nebyl? Co by si myslela? Byla by smutná, rozzlobená...“ Prostor dětem.

„Tak a teď to zkusíme, já budu vlk a vy neposlušná kůzlátka. Zahrajeme si na vlčí honičku.“

- **Vlčí honička:**

Cíl: posilování prosociálního chování, ohleduplného chování, umění vyjádřit své pocity

Jedno dítě je vlk, ostatní jsou kůzlata. Koho vlk chytí, musí na bobek.

Děti - kůzlata mohou zachraňovat chycená kůzlata pohlazením.

Reflexe: „Co jste prožívaly, když vás vlk honil?“

- **Kůzlata v břiše**

Cíl: rozvoj sluchového vnímání

„Tak on vás vlk nakonec všechny snědl a teď jste v jeho břiše. Děti, kdo by chtěl být u vlka v břiše? Je to jen jako.“ Děti přikryjeme prostěradly. „Co vše v tom břiše slyšíte?“ Uč. přelévá vodu, klepe, chodí, tleská, hraje na buben, chrastí klíči. Děti poznávají zvuky.

Záchrana kůzlat, jak je zachráníme?

Reflexe: „Jaké to bylo v břiše, co se vám honilo hlavou? Co se vám nelíbilo?“

- **Horká židle**

Cíl: rozvoj představivosti, fantazie, improvizace, kultivovaného projevu

„Čáry máry a jsme jako vlci. Kdo by chtěl být vlkem? Děti se vás budou ptát, proč si chtěl sníst kůzlátka?“ Děti - vlci sedí uprostřed kruhu a děti jim kladou otázky.

- **Diskuze a hodnocení:**

„Proč vlci doopravdy jedí jiná zvířata? Co jsme se vše naučily za ty tři dny? Co se vám líbilo nebo nelíbilo. Chtěly byste žít v pohádkách a proč? Jaká je vaše oblíbená pohádka?“

Tak a teď je čas na návrat z pohádky. Děti v kruhu, drží se za ruce a zpívají:

„Byla jedna pohádka

a tam žila kůzlátka.

Nevěříte? Pojdte hned

prozkoumat ten pohádkový svět.

My jsme v pohádce už byli,

to byste nám nevěřili.

Jak jsme se tam dostali?

Nebíčkem jsme letěli.

Čarujeme se do pohádky,

poletíme tam a zpátky.

Čáry máry fič,

ať jsme z pohádky pryč.“

Příloha II

Průpravné hry a cvičení

- Bláhová zařazuje

do průpravných her a cvičení takové hry, které rozvíjejí tyto oblasti:

- Seznámení a uvolnění
- Soustředění
- Smyslové vnímání
- Rytmus
- Prostorové cítění
- Představivost a fantazie
- Partnerské vztahy a skupinová citlivost (Bláhová, 1989, s. 104)

Následující ukázky her, jsou pouhou hrstkou her, které je možno využít jako průpravnou hru, cvičení či motivaci k dramatické chvílce. Mnoho dalších zajímavých her najdete v těchto publikacích: Budínská, H.: Hry pro šest smyslů, NIPOS, Praha 2012; Machková, E.: Metodika dramatické výchovy. ARTAMA, Praha 1992; Koťátková, S a kolektiv.: Vybrané kapitoly z dramatické výchovy. Karolinum, Praha 1989.

Smyslové vnímání

Rozvoj zrakového vnímání a paměti

Kimovy hry

Dětem se předloží libovolný počet předmětů. Počet předmětů je menší, čím jsou děti mladší a naopak, čím jsou děti starší, předmětů se klade více. Děti si prohlédnou předměty. Pak se

otočí a učitelka udělá změnu. Změna může být v pořadí předmětů nebo předmět úplně vyjme. Hráči hádají, co se změnilo.

Jinou variantou je podobné uspořádání předmětů, jen se přehodí látka přes předměty a děti jmenují předměty, které si zapamatovaly. (Machková, 2011, s. 89)

Kdo nám zmizel

Jednoho hráče pošleme za dveře a několik dětí schováme. Na signál „už“ se dítě, které bylo za dveřmi vrátí a hádá, kdo nám ve třídě zmizel. (V naší třídě oblíbená hra, autor neznámý.)

Pátrání v kruhu

Ptáme se dětí postupně: „Kdo má dnes na sobě něco červeného?“ „Kdo má na sobě něco pleteného?“ „Kdo má dnes na sobě něco blýskavého?“ Každé dítě, které na sobě něco takového najde, zvedne ruku (Budínská, 1992, s. 3)

Hry na Popelku a její pomocníky

Děti třídí ve skupinkách

- podle barvy (červené, žluté, zelené kostky, víčka, korále..)
- podle materiálu (dřevo, kov, papír, látka)
- podle tvaru (kolečka, čtverce, trojúhelníky vystříhané ze čtvrtky (Budínská, 1992)

Hra na dirigenta

Děti sedí v kruhu a jedno převezme roli „dirigenta“, tedy toho, kdo určuje společný pohyb. (tahání za ucho, zívání, hra na housle...). Úkolem pozorovatele je rozpoznat, kdo je dirigentem. Úkolem dirigenta je vcítit se do myšlení ostatních hráčů a poznat, zda chápou, jaký pohyb chce udělat. (Bláhová, 1998, s.110)

Rozvoj hmatového vnímání:

Hmatové cvičení

Děti jsou v kruhu. Ruce mají za zády. Učitelka dá jednomu dítěti do ruky předmět (např. kámen, mušli, kostku..), děti si posílají za zády předmět, osahávají předmět a řeknou, co to je.

Obměny:

- žáci osahávají předmět a popíší, aby poznali i ostatní

- žáci říkají asociace, na co by mohl být, čím by to mohla být
- kouzelný sáček, který ukrývá spoustu věcí. Děti sedí v kruhu, učitelka každého obejde, dítě osahá a řekne, co by to mohlo být. Pak předmět vytáhne a přesvědčí se o správnosti svého tvrzení.
- několik pytlíčků s různým obsahem - krupice, fazole, hrách, rýže...

Děti rozeznávají hmatem se zavřenýma očima, pak se teprve podívají. (Machková, 2011, s. 93)

V této činnosti u předškolních dětí je potřeba předchozí zkušenost, těžko vám tříleté dítě pozná krupici. Nejprve je potřeba dát dětem osahat krupici, hrách ...a pak teprve použít pytlíčky s tímto obsahem.

Co umí naše ruka

Děti dostanou do dvojic pytlíčky s korálky a fazolkami. Mají za úkol jedno dítě držet pytlík a druhé má vylovit co nejvíce korálků na korále. Pak se vystřídají. (Budínská, 1992, s. 7)

Na tuto činnost bych navázala další hrou, a to výrobou společných korálů. Děti by ve dvojicích navlékaly korále a pak by je navazovaly na další, až by vznikly jedny velké. Rozvoj spolupráce.

Poznej kamaráda podle stisku ruky

Dítě obchází kamarády a podává jim ruku. Pak mu zavážeme oči a děti si promíchají. Dítě obchází a znovu podává ruce a snaží se kamarády poznat podle stisku ruky. (Budínská, 2012, s. 6)

Chuť

Kouzelná hostina

Dětem zavážeme oči a dáváme jim ochutnat ovoce a zeleninu. Poznávají, co to je a zda je to hořké, sladké, kyselé.

Čich

Nos místo očí

Dítě určuje vůni kávy, pomerančové kůry, cibule, kopru, fenyklu, majoránky atd. (Budínská, 2012, s. 6)

Důležitá je předešlá zkušenost. Pokud dítě nikdy nepřišlo k fenylku, těžko ho pozná. Vhodné je nejdříve dětem dát očichat s otevřenými očima a pojmenovat, co to je. Pak teprve poznávat se zavázanými očima, pouze čichem.

Rozvoj sluchového vnímání, pozornosti a paměti

Anička koupila....Děti sedí v kruhu a učitelka začne předříkávat, co Anička koupila. Dítě vedle pokračuje, řekne věc, která byla řečena, a vymyslí další. Postupně přibývá více věcí a děti si musí všechny zapamatovat. (ze zásobníku her paní E. Svobodové)

Hra s Orffovými nástroji

Děti sedí zády k učitelce, ta zahraje na nějaký Orffův nástroj. Děti hádají, na který zahrála. (Bláhová, 1998, s. 111)

Kdo nezpívá

Na začátku hry, která slouží i jako artikulační cvičení, se učitelka s některými dětmi domluví, že budou zpěv předstírat. Úkolem vybraných hráčů je zjistit, kdo zpěv předstírá. (Bláhová, 1998, s. 111)

Zapamatuj si rytmus.

Děti sedí v kruhu. Každé dítě si vymyslí nějaký rytmus a hru na tělo. Ostatní se snaží co nejpřesněji napodobit rytmus. (ze zásobníku her paní A. Váchové)

Od slyšení k poslouchání

Děti se snaží rozlišit určité zvuky. Dítě nebo učitel vytváří zvuky za plentou. Např. šustění papíru, bouchnutí dveřmi, zavření knihy, bouchnutí pokličkou, cinkání klíčů, prasknutí pet lahví, puštění míčků na zem atd. Děti jmenují slyšené zvuky, ale až po sérii zvuků. Tím si procvičí zvukovou paměť. (Machková, 2011, s. 91)

Umíme poslouchat?

- Najdi v místnosti budík

Děti se musí zaposlouchat a najít tikání.

- Zastavíme se v pohybu na cinknutí trianglu
- Kdo zamňoukal, zahoukal...? Děti stojí v kruhu, zády ke středu kruhu. Uprostřed je dítě, které hádá. (Budínská, 1992, s. 6)

Hon na slovo.

Dětem čteme krátký příběh nebo pohádku. Ještě než začneme číst, řekneme, které slovo budeme „honit“. Např. v pohádce O Červené karkulce budeme honit Červenou karkulku. Pokaždé, když domluvené slovo děti uslyší, musí tlesknout. Touto hrou trénujeme pozornost a sluchové vnímání, pohotovou reakci při tleskání.

Popletená pohádka

Dětem přečteme známou pohádku, ve které nějaké části popleteme. Děti musí pozorně poslouchat a když se jim něco v pohádce nezdá, řeknou „STOP“. Vhodné je vybírat z pohádek lidových, jako je O kůzlátkách, O Budulínkovi, O slepičce a kohoutkovi atd. Důležité je, aby všechny děti pohádku v originálu znaly, aby mohly opravovat chyby. Několik popletených pohádek je v knize Straka, A. Hrátky s pohádkami. Brno: MC, 2000 nebo si můžeme poplést nějakou pohádku sami.

Popletené názvy pohádek

Zlomyslný skřítek popletl názvy českých pohádek, napraviš to? Např. O slunečníku, kulečníku a deštníku atd. (Straka, 2001, s. 46)

Všechno lítá, co peří má

Učitelka, později dítě říká dětem názvy zvířat, která lítají a na to děti mávají rukama. Když řekne zvíře, které nelítá, nesmí děti zvednout ruce. (Budínská, 2012)

Tichá pošta

Na jaké písmeno začíná..

Učitelka dětem říká slova a děti poznávají sluchem písmeno na začátku slova, uprostřed a na konci.

Na rozvoj orientace v prostoru, pohybové hry

Slepá cesta

Hra se provádí ve dvojicích. Jedno dítě má zavázané oči a druhé ho vede prostorem. U různých předmětů se zastavují, slepec si je ohmatá. Úkolem slepce je určit trasu, kudy se pohyboval. Pak se role ve dvojicích vymění. (Bláhová, 1998, s. 113)

Na tuto hru bych navázala reflexí ze strany dětí, jak se cítily v roli slepce, jak se cítily v roli vodiče. Dále bych zařadila Asociace: Co si představí, když se řekne slepec.

Hry a cvičení v imaginárním prostoru

Cílem těchto her je naučit děti vnímat prostor celým tělem. Děti vykonávají pohybové a svalové reakce jako ve skutečném prostoru. Dětem říkáme: Překračujeme veliký strom, lezeme na strom, otvíráme veliká zrezivělá železná vrata atd. (Bláhová, 1998, s. 113)

Hra na stín

Hra se hraje ve dvojicích, kdy jedno dítě je člověk a druhé jeho stín. Stín se snaží co nejpřesněji napodobit pohyby člověka. Potom se ve dvojicích vymění role. (Budínská, 2012, s. 7)

Hra na loutkáře

Hra se hraje ve dvojicích. Jedno dítě je loutkou a druhé loutkářem. Důležité je se ve dvojici domluvit, které části těla jsou navázány na nitích a jak s nimi loutkář manipuluje. Hra je dobrým cvičením na kontakt partnerů. (Budínská, 2012, s. 7)

Zapamatuj si, zopakuj a přidej

Pohybová hra využívá metody pantomimy. Dítě vymyslí pohyb, předvede pantomimou a druhé dítě předvede jeho pohyb a přidá další. Tak to po kruhu jde dál, až je ve hře několik činností, které si musí děti zapamatovat. Např. peru prádlo, čistím si zuby, češu se atd. (Budínská, 2012, s. 8)

Na rozvoj představivosti a fantazie

Roční období

Děti předvádějí prostřednictvím metody - pantomimy činnosti, které jsou typické pro dané roční období. Děti hádají, co je to za činnost. Např. jaro - okopávání, rytí záhonů, pomlázka ..., zima - sáňkování, běžkování, koulování...atd. (Bláhová, 1989, s. 114)

Proměna věcí

Dětem půjčujeme různé předměty - např. švihadlo, lavičku, polštáře, šátek atd. a děti je proměňují v zástupné předměty - švihadlo se stává mikrofonom, polštář kloboukem, šátek se promění v panenku atd. (Bláhová, 1989, 115)

Asociační kruh

U dětí vyvoláváme asociace na základě vysloveného podstatného jména. Děti se většinou ptáme: „Co vás napadne, když se řekne strom, panenka, ptáci..atd.?“

Dokonči větu, příběh

Vymyslíme si krátké věty a děti je dokončují. Stejně tak příběh. Vymyslíme si krátký příběh s nedokončeným koncem a děti se snaží konec dotvořit. Můžeme příběh dotvářet ve skupinách a později všechny skupiny řeknou svůj dotvořený konec. Následně provedeme reflexi ke spolupráci, co bylo pro děti složité atd.

Na rozvoj rytmu

Rytmus otázek a odpovědí

„Jak se jmenuješ?“ „Jmenuji se ...“

Otázky mohou být různé, později můžeme přidat i melodii.

Co je to?

Učitelka ukazuje dětem předměty, jejichž názvy děti vytleskávají beze slov. Např. lavice, stůl. Děti nepojmenovávají, pouze vytleskávají slabiky.(Budínská, 2012, s. 13)

Rytmické hádanky

Poznej podle rytmu, jakou mám náladu. Učitelka, později děti, poklepává prsty na stůl. Předvádí nudu, hněv, radost...

Hudební skladby - poznej, která je smutná, veselá...

Vytleskávání říkadel

Cvičení procvičující artikulaci

Jazykolamy

Např. Myška spala, miska spadla. Sklo prasklo. Prut plul po proudu. Vlky plky, vlky, plky. atd. Velké množství jazykolamů najdeme v knize Hany Budínské Hry pro šest smyslů.

Na rozvoj empatie, spolupráce a příjemné atmosféry

Tyto hry slouží k překonání ostychu a vytváření vzájemné důvěry.

Kontakt očima

Děti navazují oční kontakt a snaží se do něj promítnout emoce. Učitelka dává zadání: „Potkal ses s kamarádem, kterého jsi dlouho neviděl. Setkání s někým, na koho se zlobíme atd.“ (Bláhová, 1989, s. 116)

Zrcadla

Hra se provádí ve dvojicích. Dítě předvádí pohyb druhého, ale i jeho neverbální komunikaci.

(Bláhová, 1989, s. 116)

Bažina

Děti se rozdělí do několika skupin. Každá skupina vytvoří ze švihadel bažinu. Každá skupina převádí děti z jiné skupiny cestou mezi bažinou. Hráč, který je převáděn, chodí pozpátku, děti ho navádí posunky jako mlaskání, dupání, tleskání, bzučení. Tím ho upozorňují na nebezpečí bažiny nebo dávají najevo, že jde správně. Kdo se dotkne bažiny, je zajatcem hejkala, kterého si v každé bažině zvolí. (Bláhová, 1989, s. 117)

Řešení situací, jak by ses zachoval?

Situace:

- V úzké uličce, kterou máte projít, spí zlý pes.
 - Dva kamarádi se srazí. Jak to vyřeší? Co si řeknou?
 - Do třídy nám přijde nová spolužačka.
 - Ve frontě, ve které stojíte, vás neustále jeden kluk předbíhá. Jak se zachováte?
- (Budínská, 2012, s. 75)

V mateřské škole můžeme využít i tyto další situace:

- Neznámý pán vám nabízí bonbón. Jak se zachováte? Je neodbytný, neustále vám ho nutí.
- Jste s maminkou v obchodním domě. Zahleď se na hračku ve výloze, a když se ohlédneš, zjistíš, že tu maminka není. Ztratil ses. Jak se zachováš?

- Potkáš dívku, která se ztratila. Jak jí pomůžeš?
- Jsi s kamarádem v lese a najdete nemocnou srnku. Jak se zachováš?
- Jsi s kamarádem v lese, najdete velké mraveniště. Kamarád začne do mraveniště kopat. Co uděláš?
- Rozbil/a jsi mamince omylem její oblíbený hrníček. Jak jí to oznámíš? Jak bude reagovat maminka?